

ISSN 1302-3519

ÇALIŞMA ORTAMI

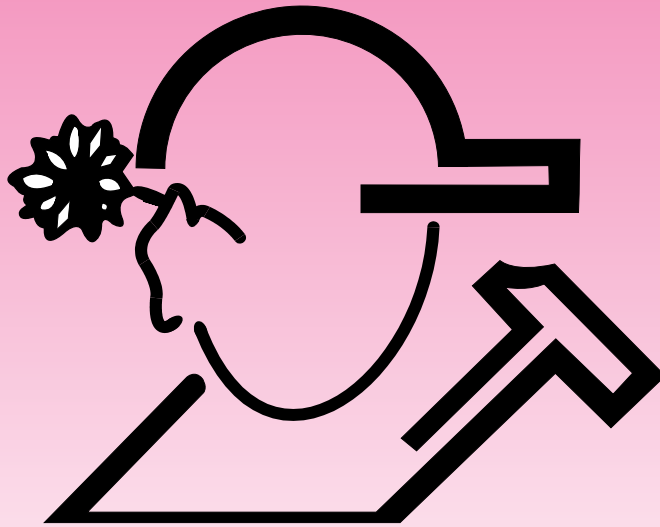
İki Ayda Bir Çıkar / Sayı : 149

Kasım - Aralık 2016

İŞÇİ SAĞLIĞI
İŞ GÜVENLİĞİ
ERGONOMİ
İŞ HİJYENİ
ÇEVRE
TOPLUM ÖRGÜTÇÜLÜĞÜ
ÇOCUK EMEĞİ
KADIN
SOSYAL POLİTİKA
NÜFUS
SOSYAL HEKİMLİK

- Çocuk Gelinlere Kayıtsız Kalmayanlar da Var
- Çevre Mühendisliği Laboratuvarlarında İş Sağlığı Ve Güvenliği
 - Demir Tozu Patlar mı ?
 - Elektrik Kazalarında İlk Yardım
- Prof. Dr. Nusret Fişek : "Lider Ötesi" Bir İnsan...
- O Bizden Biri : Bitmek Tükenmek Bilmeyen Bir Enerji : Prof. Fritz Baade
 - Toplum Hekimliğine Gönül Verenler - 25:
Toplumsal Sorumluluk ve Eyleme Dönüştürme Yürekliliği : Prof.Dr. Hüsnü Göksel
- Az Zamanda Çok İşler Yaptı : Rize'de "O"ndan Önce Çay Dikilmiyordu : Zihni Derin
 - Madenci Edebiyatı – Yanık Rüzgarın Sesini Duydum
- İki Dakika Düşün: Tehlikeyi Tanıyalım : Tank İmlatında Kapalı Alanda Elektrik Kaynağı

Bu bir HAKEMLİ dergidir.

*Çalışan Çocuklara "Vefa Borcu"nuza
Ödemek İster misiniz?*

www.fisek.org.tr

Fisek Enstitüsü'nün 35. Yılı
Çalışma Ortamı'nın 25. Yılı

Çocuk Gelinlere Kayıtsız Kalmayanlar da Var

2016 HRANT DİNK ÖDÜLÜ, Malawi'de kız çocuklarının erken yaşta evlenmelerini önleyerek okula gidebilmeleri için çalışan kadın kabile reisi Theresa Kaçındamoto'ya verildi.

Theresa Kaçındamoto, erken yaşta evliliklere neden olan ekonomik sıkıntıları aşmak için çabalayarak yoksul ailelerin kız çocuklarının okul masrafları için fon yaratılmasını sağladı. Çocukların okul hayatı ile bağlarını gülendirmeye yönelik girişimleri özendirerek verdiği güçlü mücadeleyle bir çok gencin yaşamını değiştirdi. (Cumhuriyet, 23 Eylül 2016)

Theresa Kaçındamoto, Malawi tarihinin ilk kadın kabile reisi. Bu ünvanı aileden gelmiş. Soyla ilgili olsa da yine bir seçim var. Kendisi yedisi erkek, beşi kız olan 12 çocuğun en küçüğü. Babasından sonra sırasıyla iki abisi daha kabile şefliği yapmış. Onların tek tek ölümlerinden sonra ise, bu göreve o layık görülmüş. 2003 yılında 39 yaşındayken, seçimi kazanması, onn için hem bir sürpriz hem de büyük bir onur olmuş. Belli ki ondan bir ışık görülmüş. Kaçındamoto'nun egemenlik bölgesinde, her birinin ayrı şefi olan 51 grup, 545 köy var (Pinar Öğünç, Cumhuriyet Gazetesi, 24 Eylül 2016).

Bölgede yoksulluk diz boyu, bir çok aile sabah gözünü açtığı anda, o gün karnını nasıl doyuracağını düşünüyor. Onlar için kız çocuk bir yük... Bir keçi karşılığı bile erken yaşta evlendirebilir. Resmen yasak ama, dinleyen kim ?!

Theresa Kachindamoto, Malavi'nin Dedza bölgesindeki yaklaşık 900 bin insana sözünü geçirebilen bir "kabile reisi". Theresa, birkaç yıl önce etrafında 12-13 yaşındaki kızların evlendirildiğini görmeye daha fazla dayanamayıp harekete geçti. Emrindeki 51 lider (daha küçük bölgelerin kendi şefleri) ile birlikte Dedza

Theresa Kachindamoto, Malavi'nin Dedza bölgesindeki yaklaşık 900 bin insana sözünü geçirebilen bir "kabile reisi."

bölgesindeki çocuk evliliklerini bitirmek ve o çocukları tekrar okula göndermek için kolları sıvadı.

"Sevseniz de sevmesiniz de bu evliliklerin bir an önce bitirilmesini istiyorum" diyerek başlattığı hareket Malavi'deki genç kızlar için büyük anlam ifade ediyor. Çünkü her ne kadar Malavi, 2015 yılının başından beri 18 yaşın altındaki bireylerin evliliğini yasalarla engellemeye çalışsa da işler henüz beklendiği gibi ilerlemiyor. Hükümetin kontrolünün zayıf olduğu noktalarda, aile büyüklerinin ve geleneksel liderlerin onayıyla çocuklar evlendirilmeye devam ediyor.

Emrindeki dört erkek şef çocuk evliliklerini onayladığını, gidişata karşı bir

duruş sergilemeyeceklerini ifade ettiğinde Theresa bu şefleri görevinden aldı. "Başta zordu ama insanlar şimdi artık anlıyor" diyor Theresa okula gönderilen çocukların tekrar okulu bırakmaması için gizli bir ebeveyn ağı kurdu. Herkes birbirini gözetliyor. Eğer bir aile çocuğunu okula göndermezse diğer aile bu durumu Theresa'ya bildiriyor. Eğer aile maddi nedenlerden dolayı çocuğunu gönderemiyorsa masrafları karşılaya-

Theresa Kaçındamoto
Foto : <http://theistanbulpost.com/uluslararası-hrant-dink-odulu-sahiplerini-buldu/>

Hrant Dink Ödülü sahibi Malavili Theresa Kaçındamoto Cumhuriyet Gazetesi'nden Pinar Öğünç'in sorularını cevaplarken.
<http://sendika10.org/2016/09/theresa-kacindamoto-isimi-bitireyim-sonra-oldurun-pinar-ogunc-cumhuriyet/>

<http://www.cp-africa.com/2016/04/27/malawi-chief-theresa-kachindamoto-battles-child-marriages/>

cak biri bulunuyor ya da Theresa kendi cebinden veriyor. "Genç evlilikleri istemiyorum. Hepsi okula gitmek zorunda. Hiçbir çocuk okul zamanında evde ev işleri yapıyor olmamalı" diyen Theresa 3 yılı aşkın zamandır süren mücadelesinde 1000'e yakın çocuk evliliğini bozmayı ve okul çağındaki çocukları tekrar okula göndermeyi başardı. Okula gidenler arasında, erken evlilikten çocuk doğuranlar da var; onlara "gizli anne" ve "gizli baba" diyorlar. 18 yaşına kadar okula gidiyorlar; ondan sonra onların evliliklerine karışan yok.

18 yaşın altındaki her iki kızdan birinin evlendirildiği, dünyadaki en yüksek çocuk evlilikleri oranlarına sahip Malavi'de Theresa'nın mücadelesi dünyaya örnek olacak öneme sahip. Başka coğrafyalardaki başka mücadelelerde de belki Theresa'nın şu sözünün sürekli akıllarda olması faydalı olacaktır: "Eğer kızlarınızı eğitirseniz, gelecekte her şeye sahip olursunuz."

Kaynak

<http://www.revolutionaryfire.com/index.php/kadina-ozel/item/302-theresa-kachindamoto-cocuk-evlilikinden-okula>

Malavi'de kızların yarısından fazlası 18 yaşına gelmeden evlendiriliyor. Malavili Suzana Nabanda ve kız kardeşi evlilik töreni sırasında birlikte yürürken.

<http://www.nolm.us/1000e-yakin-cocuk-evlilikini-sonlandirip-o-cocuklari-okula-geri-gonderen-kadin->

Chimoya'da bir okulda çocuklar ve anneleri çocuk evliliklerini durdurmak için bir kampanya kapsamında çalışırken...

<http://www.nolm.us/1000e-yakin-cocuk-evlilikini-sonlandirip-o-cocuklari-okula-geri-gonderen-kadin-sef/>

ÇEVRE MÜHENDİSLİĞİ LABORATUVARLARINDA İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ

Ayşenur BÖLÜKBAŞ^(*), O. Alparslan ERGÖR^(**)

Giriş ve Amaç:

Ülkemizde ve dünyada iş kazaları ve meslek hastalıkları hızla artmaktadır. Buna bağlı olarak yapılan araştırma ve geliştirmeler sonucunda insanların iş sağlığı ve güvenliği farkındalıkları artmakta ve gerekli önlemlerin alınmasıyla iş kazalarının ve meslek hastalıklarının büyük oranda hatta tamamen önlenemediği anlaşıldığı için iş sağlığı ve güvenliği önlemleri önemli hale gelmektedir. Ülkemizde iş sağlığı ve güvenliği mevzuatı değişerek önemli zorunluluklar getirmiştir. 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu'na göre artık özel kuruluşların yanı sıra kamu kuruluşlarının da iş sağlığı ve güvenliği hizmetlerini sağlamaları ve devam ettirmeleri zorunlu hale gelmiş, kamu kuruluşları olan üniversitelerde iş sağlığı ve güvenliği çalışmaları başlamıştır. Özellikle laboratuvarlar ve atölyeleri barındıran fakültelerde ve yüksekokullarda iş sağlığı ve güvenliği önlemleri daha büyük bir öneme sahiptir. Çalışanların yanı sıra öğrencilerin de güvenliğini sağlamak amacıyla öncelikle ortamda bulunan tehlikeler ve bunlardan kaynaklı risklerin belirlenmesi gerekmektedir. Bu amaçla risk değerlendirmeleri yapılmalı, belgelendirilmeli ve gerekli önlemler alınmalıdır.

Laboratuvar çeşitli aşındırıcı, alevlenebilir, reaktif ve zehirli materyaller ile, biyolojik tehlikeler, radyoaktif tehlikeler, soğutucu kimyasal maddeler, basınçlı ve vakumlu sistemler, cam malzemeler, elektriksel ve mekanik fiziksel riskler içeren bilimsel araştırma ve deneylerin yapıldığı bir çalışma ortamıdır (Toronto Üniversitesi, 2012).

Çevre mühendisliği bölümleri de çeşitli tehlikeleri içeren laboratuvar alt-yapılarına sahiptir. Buralarda yürütülen deneyler, projeler ya da her zamanki analizler sürecin de çalışanlar birçok riskle karşı karşıyadırlar.

Çevre mühendisliği laboratuvarlarındaki risklerle ilgili özellikle ülkemizde araştırma yapılmamıştır. Oysa konusu çevre olan bu bölümlerin laboratuvarlarında toprak, atıksu, katı atık, atıksu çamuru gibi biyolojik materyaller rutin çalışma materyallerini oluştururlar. Bu materyallerin analizleri ve deneyler sırasında birçok kimyasal, biyolojik ve

fiziksel risklerin yanı sıra ergonomik ve psikososyal etmenler de çalışanların sağlığı ve güvenliği açısından önemlidir.

Risklerin belirlenebilmesi için risk değerlendirmesi yapılmalıdır. Risk değerlendirmesi risklerin olma olasılığının ve insan sağlığı ve güvenliği üzerindeki etkilerinin belirlendiği ve gerekli önlemlerin tanımlandığı analitik bir yöntemdir. Kullanılacak olan risk değerlendirme yöntemleri karar verme prosedürüne ve iş tipine bağlı olarak değişmektedir. Tehlike ve işletilebilirlik analizi yöntemi (HAZOP), 5 x 5 matrisi, Hata Ağacı Analizi, Olay Ağacı Analizi ve Hata Türü ve Etkileri Analizi (HTEA) risk değerlendirme yöntemlerine örnek verilebilir (Silvianita, Khamidi, & John, 2011).

Bu çalışma Dokuz Eylül Üniversitesi (DEÜ) Mühendislik Fakültesi Çevre Mühendisliği Bölümü laboratuvarlarındaki risklerin önlenmesi için etmenlerin ortaya konması ve uygun yöntemlerin belirlenebilmesi amacıyla yapılmıştır.

Yöntem:

Çalışma kapsamında, laboratuvarlardaki riskleri belirlemek için DEÜ İş Sağlığı Araştırma ve Uygulama Merkezi (ISAMER) tarafından geliştirilen ve DEÜ İş Sağlığı ve Güvenliği Projesi kapsamında kullanılan risk değerlendirme yöntemi ve Hata Türü ve Etkileri Analizi (HTEA-FMEA) yöntemi kullanılmıştır. DEÜ risk değerlendirme yöntemi, klasik 5 x 5 yönteminin gereksinime göre biçimlendirilmiş kısmen nicel kısmen nitel özellikler taşıyan bir yorumudur. Bu yöntem, çalışanların bir gün içerisinde o ortamda ne kadar bulunduklarını ve var olan mühendislik, yönetsel ve kişisel koruma önlemlerini dikkate alarak uygulanmaktadır. Bu yöntemin seçiminde

yöntemin geçerliliğinden ziyade yöntemin işlevselliği ve soruya cevap verip vermemesine dikkat edilmiştir. Yöntem geçerliliği risk analizi sürecinde sorunlu bir alandır. Geçerlilik çalışmaları, özellikle son yıllarda artmakla birlikte, doğası gereği özneliğin ön plana çıktığı risk değerlendirme süreçlerinde geçerliliğin sağlanmasından çok kapsam ve soru üzerinde durulması ve seçilecek yöntem buna göre karar verilmesi daha uygundur. Bu yöntem hem üniversite kapsamında diğer laboratuvarlarda uygulanmış ve verimli sonuçlar elde edilmiş olup hem de çalışanın çalışma ortamında bulunma süresi ile alınan önlemleri bir bütün olarak ele aldığı için seçilmiştir. Diğer yandan olasılık, şiddet ve saptanabilirlik öğelerinin kullanıldığı HTEA yönteminde saptanabilirlik faktörü ile çalışanların farkındalıkları ve riskin görünebilirliği değerlendirilmiştir. Tehlikenin çalışan tarafından farkındalığının gözlenebilmesi için bu yöntem seçilmiştir.

Bunlara ek olarak, laboratuvar çalışanlarının iş sağlığı ve güvenliği hakkındaki farkındalıklarını saptamak ve günlük uygulamalarını anlayabilmek amacıyla çalışanlara ve yöneticilere anket uygulanmıştır.

Bulgular:

Risk değerlendirmelerinin sonucunda bakımları ve kontrolleri yapılmayan oksijen ve azot tüplerinin ve laboratuvar ortamında açıkta bulunduran kimyasal karışımlar gibi yanıcı ve patlayıcı kimyasalların çok önemli tehlike kaynakları olduğu ve bunların kullanımının ciddi sağlık sorunlarına ve yaralanmalara sebep olacağı ve kontrolünün zor olduğu tespit edilmiştir. Oksijen atmosferik basınçta toksik değildir ancak yanmayı başlatma ve hızlandırma etkisi vardır; bu sebeple yanıcı/parlayıcı gazlarla birlikte depolanmamalı ve yağ, gres veya yağlayıcı maddeler ile etkileşime girmemelidir. Azot ise yanıcı ve toksik olmayan, renksiz ve kokusuz bir gazdır fakat kapalı ortamdaki solunum için gerekli oksijeni

(*) Araştırma Görevlisi, Dokuz Eylül Üniversitesi Çevre Mühendisliği Bölümü

(**) Öğretim Üyesi, Dokuz Eylül Üniversitesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı

uzaklaştırabilir. Bu sebeple çalışanlarda anlık bilinç kaybına ve akabinde ölüme neden olabilirler (Kendir, 2013). Özette tüplerin bakımı ve kontrolü çalışanların sağlığını korumak için önem arz etmektedir. Laboratuvarlarda bulunan kimyasal karışımlar özelliklerine göre tehlikeleri değişmekle birlikte genel olarak patlama/ yangınlara neden olabilmekte, uygun saklama koşulları sağlanmadığı için özellikle gaz çıkışı olan karışımlar kapalı olarak bulundukları kaplarda sıkışarak patlayabilmekte ve çalışanların solunum yollarında, gözlerinde ve ciltlerinde yanmalara ve tahrişlere sebep olabilmektedirler. Benzer şekilde asitler ve alkoller başta olmak üzere çeşitli kimyasalların sürekli olarak çalışma ortamında depolanması ve uygun dolapların olmaması çalışanlar açısından risk oluşturmaktadır. Asitler ve alkollerden çıkacak buharlar gözlerde, deride ve solunum yollarında tahrişe sebep olabilir ve özelliklerine göre patlama ve yangına yol açabilirler. Ayrıca elektrik- elektromanyetik alan çalışanlar üzerinde stres oluşturduğu için önemli fiziksel risklerdendir.

Kesici- delici aletlerle çalışmak, çeşitli laboratuvar ekipmanları sebebiyle solunum-aerosol-damlacığa maruz kalmak, atıksu, atıksu çamuru, katı atık, mikroorganizmalar ve kirlenmiş toprak ile çalışmak çevre mühendisliği laboratuvarları için çok önemli risklerdir. Çünkü bu etkenler özellikle koruyucu aşılaması olmayan çalışanlarda çeşitli enfeksiyon hastalıklarına yol açabilmektedir.

Uygunsuz durumda çalışmak çalışanlarda kas- iskelet sistemi rahatsızlıklarına neden olabilmektedir. Düzensiz çalışma ortamı ve özellikle deney ve analiz malzemelerinin yıkandığı alanlarda ıslak zemin nedeniyle düşme riski hızla önlem alınması gereken öğeler arasındadır. Biyolojik materyale temas etmesi bu tür laboratuvarlar için dikkat edilmesi gereken unsurlardandır. Ayrıca sabit olmayan dolaplar ve diğer malzemeler dolayısıyla olabilecek cisim çarpması çalışanlar için bir başka riski oluşturmaktadır ve cisim çarpması sonucu yaralanmalar ve ölümler görülebilir. Sabit olmayan dolaplar yangın ve deprem gibi acil durumlarda devrilmeleri sonucu acil çıkış yollarını kapayabilir ve çalışanları çıkışı engelleyebilir. Uygun koşullarda depolanmayıp laboratuvar ortamında bulunan kimyasallar ve numuneler tarafından neden olunabilecek ve çeker ocağın havalandırmasının çalışmadığı durumlarda meydana gelebilecek zehirlenme Çevre Mühendisliği Laboratuvarlarında gerçekleşebilecek olası kazalardandır. Yeterli sayıda çeker ocak olmadığı ve var olan çeker ocakların da çalışırken kullanılmaması çalışanlar için risk oluşturmaktadır.

Çalışan sayısının yetersizliğinden ve

zaman kısıtından dolayı hızlı ve yoğun çalışma önemli psikososyal etmenlerdendir. Bu tür psikososyal etmenler çalışanlarda stres ve baskı oluşturmada hata yapma olasılıklarını arttırmakta ve sonuç olarak kazalara neden olabilmektedir. Güvenlik önlemi olarak yangın söndürücüler ve göz-vücut duşları konulmuş durumdadır fakat periyodik bakımları ve kontrolleri takip edilmemektedir. Acil durumlarda, kontrolü yapılmadığı için yangın tüpleri ve göz-vücut duşları çalışmayabilir ve ayrıca göz-vücut duşlarının içerisinde periyodik olarak su akıtılmadığı için biriken tortuların kendisi yeni bir tehlike oluşturabilir. Ortam düzeninin ve temizliğinin de yetersiz olduğu gözlemlenmiştir. Bu durum hem kazalara neden olabilmekte hem de çalışan sağlığını etkileyebilmektedir. Çalışanların giysilerini değiştirebilmeleri için bir soyunma odaları veya bir dinlenme alanları da bulunmamaktadır.

Eldiven (latex) ve toz maskesi gerekli miktarda laboratuvar yönetimi tarafından sağlanmaktadır, fakat koruyucu gözlük ve filtreli yarım yüz maskesi gibi kişisel koruyucu donanımlar düzenli olarak sağlanmamakta ve bakımları yapılmamaktadır.

Laboratuvarlardaki bütün çalışanlar tüm tehlikeler hakkında yeterli farkındalığa sahip değildirler. Çalışanların ortam ve koşulların riskleri tehlikeleri ile ilgili bilgilendirilmemiş olmaları bunun temel nedeni olabilir. Buna ek olarak çalışanlar acil durumlara ilgili bir tatbikata katılmadıklarını ve düzenli bir iş sağlığı ve güvenliği eğitimi almadıklarını ifade etmişlerdir.

Sonuç ve Öneriler:

Çalışanların farkındalıklarını arttırmak için eğitimler ve olası acil durumlar için tatbikatlar hiç bekletilmeden gerçekleştirilmelidir. Ayrıca çalışma ortamlarında iş sağlığı ve güvenliği talimatlarının ve kuralların görünür biçimde yer alması da duyarlılığı artıracaktır. Laboratuvar- da kimyasallardan ve numunelerden kaynaklı kimyasal ve biyolojik risklerin önlenmesi için çalışan örneklerle (atıksu, atıksu çamuru, katı atık, mikro- organizmalar ve kirlenmiş toprak) ilgili süreçlerin tanımlanması gerekmektedir. Laboratuvarlarda numuneler ve kimyasallardan kaynaklı biyolojik ve kimyasal riskleri azaltmak için örnekler ve tehlikeli maddeler için uygun bir depolama sağlanmalıdır. Bu maddelerle çalışırken çeker ocak ve biyogüvenlik kabini gibi araçların kullanımı sağlanmalıdır. Çalışanları biyolojik risklerden korumak için çalışma ortamı ve ekipmanı, analizler ve deneyler sonrasında temizlenmeli ve dezenfekte edilmelidir. Ayrıca laboratuvar ortamının düzenli temizliği sağlanmalıdır. Çalışanların periyodik sağlık kontrolleri gerçekleştirilmeli ve Hepatit A ile Hepatit B virüsü bağışıklaması için koruyucu aşıları yapılmalıdır.

Oksijen ve azot tüplerinin de testleri tedarikçi firma tarafından her dolum sırasında periyodik olarak yapılmalı, uygun koşullarda depolanmalı ve gazların kullanımı için kaliteli regülatörler kullanılmalıdır. Ortam düzensizliğinden kaynaklı kazaları önlemek için gerekli depolama yerleri oluşturulmalı ve sabit olmayan dolap ve raflar sabitlenmelidir. Islak zeminden kaynaklı düşmeleri önlemek için zemin hemen kurulmalı ve uyarı levhası konulmalıdır. Güvenlik önlemleri de gözden geçirilerek yangın tüplerinin ve göz-vücut duşlarının periyodik bakımları yapılarak acil durumlara hazır halde tutulmalıdır.

Laboratuvar çalışmaları için gerekli eldiven, maske, gözlük gibi kişisel koruyucu donanımlar düzenli olarak sağlanmalı, bunlarla ilgili talimatlar laboratuvarlarda görünür yerlere asılmalı ve filtreli maske gibi bakım gerektiren ekipmanların bakımları sağlanmalıdır.

Özet olarak çevre mühendisliği araştırma laboratuvarları çalışanlar açısından birçok sağlık ve güvenlik riski içermektedir. Çalışanlar için uygun laboratuvar ortamını sağlamak için bütün riskler dikkate alınmalı ve mühendislik, yönetsel ve kişisel koruyucu önlemler birlikte ele alınmalıdır.

Kaynakça

- Kendir, D. (2013). Basıncı gaz tüpleri ile güvenli çalışma. Ankara: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı İş Teftiş Kurulu Başkanlığı.
- Silvianita, Khamidi, M. F., & John, K. V. (2011). Critical review of a risk assessment method and its applications. International Conference on Financial Management and Economics, Singapore, s. 83-87.
- Toronto Üniversitesi. (2012). Laboratuvar Güvenlik Rehberi. Toronto: Toronto Üniversitesi.

Demir Tozu Patlar mı ?

Mustafa TAŞYÜREK*

mustafatasyurek@fisek.org.tr

Eğer siz iyiyseniz,
her şey daha iyidir...
Octavianus'un Rohosos Şehrine hitabı (M.Ö.30)

Ünlü Fransız romancısı Antoine de Saint-Exupery'nin en ünlü, en sevilen yapıtı Küçük Prensin Cemal Süreyya & Tomris Uyar'ın çevirisinin (*Can Çocuk*) başlangıcında yazar tanıtılırken, yazarın "**Yaşam, bize bütün kitapların öğrettiğinden daha çoğunu öğretir.** Çünkü yaşam, bize karşı direnir. İnsan, ancak engellerle karşılaşarak onları aşmaya çalıştıkça kendini tanıyabilir," dediği aktarılır.

Bu anlamlı (özlü) söz iş sağlığı ve güvenliği'ne de uyarlanabilir mi? Elbette uygulanabilir. Buna örnek, "**demir tozu patlar mı?**" sorusunun yanıtlayak verilebilir.

Gerçekten demir tozu da patlar mı?

Patlayıcı Toz nedir?

ABD'nin Ulusal Yangından Korunma Kurumu (NFPA)'nın **standardına göre, patlayıcı toz;** "...Partikül boyutuna ve şekline bakılmaksızın, havada veya herhangi bir okside edici ortamda asılı vaziyette bulunan ve parlama veya patlama tehlikesi taşıyan yanıcı katı madde partikülleri..." (NFPA654, Tanımlar, Madde:3.3.4) ⁽¹⁾.

"NFPA 484 - Yanıcı Metaller için Standart'ın 2015 sürümü"nde; alkali metaller (Li, Na, K, Rb, Cs ve Fr elementleri), alüminyum, hafniyum, magnezyum, niyobyum, tantal, titanyum, zirkonyum gibi bir "**yanıcı metal tanımı**"na giren, herhangi bir metal için, yaygın olarak kabul gören "güvenlik gereksinimleri" anlatılmaktadır ⁽²⁾.

Anılan bu (NFPA 484) standarda **demir ve demir tozlarından** söz edilmemektedir. Ancak demir tozu/ pudrası (Iron Powder/ Dust) ile ilgili Malzeme Güvenlik Bilgi Formlarına (MGBF) bakıldığında; "Acil durum Genel Bakış" bölümünde, "uyarı" olarak; tozları teneffüs edilirse **pnömokonyoz'a**, göz, cilt ve solunum yollarında tahrişe vb., yutulması halinde de mide bozukluk-

larına neden olabileceği, cilde nüfuz edebileceği vb. belirtilmektedir.

MGBF'nun "Yangınla Mücadele Tedbirleri" bölümünde ise; **kendiliğinden tutuşma:** > 150 °C, alt patlama sınırı: (20 °C, 1 bar) olduğu, uygun yangın söndürme maddesi olarak da; su püskürtme, güvenlik nedenleriyle **uygun olmayan** yangın söndürme maddeleri de "**karbondioksit**" olarak belirtilmektedir ⁽³⁾.

Patlama potansiyeli olan "yanıcı tozlar"la farklı sektörler ve ürünlerde karşılaşılabilir. Tarımsal ürünlerde, tarımsal tozlarda, karbonlu tozlarda, bir çok kimyasal tozlarda, plastik tozlarında vb. **Metal tozları** olarak da kısmen yukarıda belirtildiği gibi; Alüminyum, Bronz, Demir karbonil, Magnezyum, Çinko, 50:50 Magnezyum Alüminyum alaşımı literatürde sıkça belirtilmektedir ^(4,5).

Resim 1 ve 2: Kuru tel çekme makinası ve ortama yayılan ve biriken demir tozları.

Toz patlaması riski olan işyerleri hangileridir?

Toz patlamaları birçok farklı türde işyerleri ve endüstrilerde meydana gelebilir. Bunlara örnek olarak;

- Silolar,
- Yemek üretimi,
- Kimyasal üretim ,
- Ağaç işleme tesisleri,
- Metal işleme (örneğin, çinko, magnezyum, alüminyum, demir),
- Geri dönüşüm tesisleri, ve
- Kömürle çalışan santraller, vb.

Toz; malzeme taşınırken, elleçlenirken, işlenirken, parlatılırken ve şekillendirilirken oluşabilir. Tozlar, aynı zamanda, kesme, kırma, karıştırma, eleme veya kuru malzemeleri tarama, raspa sonucu oluşturulur. Islak malzemelerin kurutulması sonucu kalınların birikimi de tozları oluşturabilir. Esasen, toz üreten herhangi bir işyeri her zaman risk altındadır ⁽⁶⁾.

NFPA'nın "Endüstriyel Yangın Tehlikeleri El Kitabı"na göre, yanıcı tozların oluşabileceği doğal ve sentetik organik maddelerin bazıları şunlardır:

- Gıda ürünleri (örneğin, tahıl, selüloz, süt tozu, şeker, un, nişasta, kakao, maltodekstrin)
- İlaç (örneğin, vitaminler)
- Ahşap (örneğin, odun tozu, odun unu)
- Tekstil (örneğin, pamuk tozu, naylon toz)
- Plastik (örneğin, fenolik, polipropilen)
- Reçineler (örneğin, lak, fenolformaldehit)
- Biyokatılar (kanalizasyon arıtma tesislerinden kurutulmuş atıklar)
- Kömür ve diğer karbon tozları
- Yanıcı toz, aynı zamanda, inorganik malzeme ve metaller dahil olmak üzere oluşturulabilir:
- Yanıcı toz, aynı zamanda, inorganik malzeme ve metallerden de oluşturulabilir: Örneğin; Alüminyum, **Demir**, Magnezyum tozu, Manganez, Sülfür ^(7,1).

* Kim. Müh., İş Sağlığı+İşletme Yönetimi Bilim Uzmanı
Çalışma Bakanlığı Eski İş Güvenliği Müfettişi (1978-1985)
İş Güvenliği Uzmanı (A Sınıfı Sertifikalı)
Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Denetim Kurulu Üyesi

OLAY 1

Endüstriyel tellerin (yüksek karbonlu çelik tel, düşük karbonlu çelik tel, paslanmaz çelik tel) üretimi aşamalarında inceltme, metalik kaplama ve ısıtma işlemi (vb.) yapılan bir tesiste "elektrik operatörü" bir makineye ait "elektrik panosu"nun kapağını açar, ölçüm ve test cihazının kontrol ucunu – sistemde kontrol yapılan bir yere (Bkz:Resim 3) - dokundurması ile birlikte, bir alev topu kendisini 2-3 m uzağa savurur. Güvenlik gözlüğü altındaki (Resim:5) resimdekine dönüşür. Cildin çıplak yerinde oluşan yanıklarla kazayı – belki de - ucuz atlattır.

Resim 3: Patlama oluşan panel (onarım sonrası)

Resim 4: İçinde metal (demir) tozu birikmiş panel.

Yapılan kaza araştırmasında olayın nedeni olarak "**ark flaş patlaması**" olduğuna karar verilir ve buna karşı olayın tekrarını önleyici önlemler belirlenir.

Kaza yeri ve olayın olduğu ortamda ki benzer elektrik panellerinin deneyimli iş güvenliği uzmanlarınca yeniden incelendiğinde, elektrik panellerinin içinde yoğun bir şekilde metal (demir) tozlarının birikmiş olduğu görülür (Bkz:Resim 6) .

Elektrik panelindeki patlamaya, ölçü aletinin sisteme dokundurulması ile oluşan **elektrik kıvılcımı** (arkı) panel içindeki atmosferde yoğun bir şekilde bulunan **demir tozunu patlatmış** olamaz mı ? Kazayı gören

içinde gerçekleşir [Üretim sanayide kurutucular, filitreler, elevatörler, silolar, aspiratör boruları gibi veya küçük ekipman parçalarının içerisinde meydana gelen patlamalar 1. Patlamalardır] . Eğer hızlı yanma oluyorsa, sıcaklık ve basınç kapalı hacmi patlatacak seviyeye erişebilir. Eğer patlama içinde gerçekleştiği hacmi parçalarsa, oluşan basınç dalgaları, genleşme etkisinden dolayı (ki bunlar patlama esnasında alev tabakasının önünden gider), ekipman ve yapıları da titreştirerek buralardaki toz tabakalarını fabrikanın (tesisin) başka yerlerine doğru savurur. Hızla ilerleyen alevlerin, bu oluşan yeni toz bulutunu patlatmasına ise **sekonder patlama** denilir ki çoğu zaman primer patlamadan çok daha şiddetli ve yıkıcı olur.

Bir toz patlaması için gerekli şartlar bir beşgenle betimlenebilir.

(a)Yanıcı bir materyal. (Gıda ve tarım ürünleri gibi organik maddeler, pestisid, plastik ve pigment gibi sentetik organikler, kömür, metaller, alüminyum, çinko, magnezyum ve demir vb.)

- o Toz ne kadar kuruyorsa patlama o kadar şiddetli olur.
- o Minimum konsantrasyon limitine (LEL) ulaşma ve toz partikül büyüklüğü.
- o LEL havada asılı tozlarda, 5 ila 500 g/m³ arasında değişir.
- o Ayrıca 0,5 mm nin altındaki çaplarda her toz az veya çok patlayıcıdır.

(b)Toz parçacıklarının havada asılı olması gerekir. (Tozun hava içinde yayılması gerekir. Toz, proses ekipmanı içindeki havada yayılabilir. Bu, bir binada, büyük bir kaçak ya da dökülmeye, küçük bir toz patlamasıyla, ya da ekipmanların üzerinde ya da yerde birikmiş tozları yerinden kaldıracak bir olayla olabilir).

(c) Yeterli yükseltgen olması – çoğunlukla havadaki oksijendir ve genelde bir patlamanın olması için yeterlidir.

ve olayın yakınında bulunan diğer elektrikçinin betimlemeleri de demir tozu patlamasına uygun düşmektedir. Belki de alınacak önlemleri buna göre de değerlendirmek gerekir(di)!

Resim 5: Elektrik ark flaş patlamasına sunuk kalan elektrikçinin güvenlik gözlüğü.

Toz patlaması oluşabilmesi için gerekli koşullar nelerdir ?

Bir toz patlamasının oluşabilmesi için yeterli derecede enerjiye sahip bir ateşlemenin oluşması gerekmektedir. Bir patlamanın ilk kaynağına **primer patlama** denir ve bu genellikle kapalı alanlarda ve silo, tank gibi ekipmanların

Buna ilaveten başka yanıcı gazların oluşması, patlama şiddetini artırır bu karışıma hibrid karışım adı verilir.

(d)Yeterli enerji taşıyan bir ateşleme (tutuşturma) kaynağı olması. Bu açık alev olabileceği gibi, sıcak yüzeyler, hareketli parçaların sürtünme sıcaklığı, metalik cisimlerin çarpması, kaynak veya kesme kıvılcımı da olabilir. Ayrıca **elektrik arki**, elektrostatik boşalmalar (deşarj), ayakkabılar, naylon elbiseler, dumansız (için için) yanma da ateşleme kaynakları olarak sayılabilir. İlaveten ortam sıcaklığı ne kadar yüksekse ve türbülans veya hava akımı ne kadar yoğunsa, patlama için gerekli tutuşma enerjisi o kadar düşecektir.

(e)Kapalı alan. Kural olarak toz bulutu ne kadar kapalı bir alanda bulunursa patlamanın şiddeti o kadar fazla olur. Ekipmanların içleri en uygun kapalı ortamlardır. Patlama riski olan ekipmanlara örnek olarak, kovalı elevatörler, silolar, besleme hunileri, filtre ve siklonlar, karıştırıcılar ve pnömatik transport sistemleri sayılabilir. Toz patlaması yukardaki koşullardan herhangi biri eksik olduğunda gerçekleşmez ^(1,7,8,4).

Demir tozu patlar mı ?

İçinde yoğun bir şekilde metal (demir) tozu birikmiş elektrik panelindeki patlamanın demir tozundan da olabileceği (kaynaklanabileceği) kuşkusuz/saptaması doğru olabilir mi?

Açıklamalarda da görüldüğü gibi bazı kaynaklarda (literatürde) **“demir”** tozlarının da - *gerekli çalışma ortam koşullarının – pentagonu- oluştuğunda* - patlayıcı olduğu belirtilmektedir. Kanıt olarak da yetkili kuruluşlarca (otoritelerce) araştırması yapılarak sonuç raporu yayınlanan bir işyerindeki olaylar gösterilebilir.

ABD, Hoeganaes Şirketi, Ölüm-cül Flaş Patlama ve Yangınları

Resim 6,7: Demir tozunun patladığı Hoeganaes'de kazanın betimlenmesi.

Nashville, Gallatin şehrindeki Hoeganaes fabrikasında (tesisinde) 2011 yılı içerisinde ilki 31 ocakta olmak üzere üç patlama ve ardından yangın oluştu. İlkinde kovalı elevatörde bakım onarım yapan bir mekanikçi ile bir elektrikçi **biriken demir tozunun patlaması** sonucu yaralandı ve daha sonra hayatlarını kaybetti(ler). Altı aylık bir süre içinde **“demir tozu”** üreten bu tesiste beş işçinin ölümcül yaralanmaları ile sonuçlanan üç yanıcı toz olayları (patlaması) oluştu ^(9,10).

Resim 8: Demir tozunu patlamanın ardından çıkan yangın.

Patlamanın ve sonrasında oluşan yangının demir tozundan kaynaklandığı doğru mu ?

ABD Kimyasal Güvenlik Kurulu (CSB); Gallatin, Tennessee Hoeganaes şirketinin toz metaller fabrikasında 2011 yılında meydana gelen üç patlama ile ilgili sonuç *(nihai)* raporunu yayınladı (05.01.2012). CSB araştırma ve soruşturmasında Hoeganaes tesisinde **ince demir tozunun** önemli miktarda birikmiş bulunduğunu saptadı. Firma kendi yaptığı **testler ve yaşanan deneyimlerde demir tozlarının parlamaya ve patlamaya neden olduğunu (deneysel olarak da) saptamış(tı)**. Ancak mühendislik kontrolleri ve temel temizlik yoluyla tehlikeleri azaltmak için gerekli önlemleri almadığından benzer şekilde 2 ve 3 patlamalarda oluştu.

ABD Mesleki Güvenlik ve Sağlık İdaresi (OSHA), **yanıcı toz standardı-**

na; yanıcı demir ve çelik tozlarının da dahil edilmesi ile ilgili çeşitli güvenlik tavsiyeleri yayınladı ⁽¹¹⁾.

Toz patlamasını ve yangınları önlemek için neler yapılmalıdır ?

Toz dağılmasını ve yayılmasını önlemek

Toz oluşumuna neden olan ortam ve makinelerin normal çalışma ortamından olası ise ayrılmalı **veya dışarı toz kaçmayacak şekilde izole edilmeli**, bina projelendirmesinde havalandırma ve toz barınması zor veya temizliği kolay yüzey kaplamaları tercih edilmelidir.

Resim 9: Bir elektrik kutusunun temizlenmesi.

Resim 10: Vakumlu üst (giysi) temizleme istasyonu.

Temizlik ve bakım;

Amerikan Toz Patlamaları Bilinçlendirme Programına göre 0,8 mm ve daha fazla kalınlıktaki veya işletme yüzeyinin %5'ini kaplamış toz tabakaları derhal temizlenmelidir. Özellikle insansız ve erişimi zor alanların, kalorifer peteği, aydınlatma armatürleri gibi ısınan yüzeylerin periyodik olarak temizliği önemlidir. Toz tabakalarının temizliğinde mutlaka etrafa dağılmayı önleyecek vakumlu cihazlar kullanılmalı, temizlik işlerinde basınçlı hava asla kullanılmamalıdır. Tozlu alanda kullanılan elektriksel ve mekanik donanımlar ısınma yönünden gerekirse termal kamera kullanarak düzenli aralıklarla kontrol edilmelidir.

Toz patlama olasılığı (patlayıcı

Resim 11: Metal yangını söndürme malzemesi.

Resim 12: Yanıcı metal tozlarının toplama araçları.

ortam oluşma olasılığı, bu ortamın kalıcılığı, statik elektrik de dahil tutuşturucu kaynakların bulunma, aktif ve etkili hale gelem olasılığı, işyerinde bulunan tesis, kullanılan maddeler, prosesler ve bunların olası karşılıklı etkileşimleri, oluşabilecek patlamanın etkisinin büyüklüğü ve patlama riski) uzman kişilerce değerlendirilmeli, işyerine özgü **patlamadan korunma dokümanı** hazırlanmalıdır.

İşyerlerinde yatay ve dikey yüzeylerin düzenli temizliği ve denetimi yapılmalı, buralara toz birikmesine izin verilmemeli.

Makina ve tesisatın içine toz girme-

mesi, girebilecek tozlarında patlama ve yangın riski oluşturmadan, düzenli aralıklarla temizlenmelidir⁽¹²⁾.

Çalışanlar yanıcı tozların patlama tehlikesi üzerine eğitilmelidir.

Tesisin bir acil eylem planı olmalıdır. Acil kaçış ve çıkış yolları daima açık tutulmalıdır.

Toz toplayıcılara (teknik zorunluluk olmadığı sürece) binaların içinde yer verilmemelidir.

Ekipmanlardaki oksijen düzeyleri karbon dioksit, azot vb. gazlar karıştırarak patlama oluşabilecek koşulların altına indirilebilir (durgunlaştırma),

Ortamdaki ve kişilerdeki statik elektrik yüklenmesini engelleyecek, boşaltmasını sağlayacak kişisel koruyucu donanımlar, boşaltma istasyonları ve topraklamaya yönelik önlemlerle anti-statik ortam oluşturulabilir,

Patlamaya dirençli ekipmanlar, alev kapanları, katlama kapakları gibi koruyucu vb. tedbirler uygulanabilir^(4,13).

Metal tozu patlama olasılığı olan işyerlerinde D türü yangın söndürme cihazı bulundurulmalıdır. Yanıcı ve patlayıcı tozların temizlenmesinde kıvılcım çıkarmayan malzemeler kullanılmalıdır.

Elle uygulanan söndürücü maddelerin kovaları (taşımaları/konteynerleri) içindeki maddeyi kuru tutmak için sıkı bir şekilde kapalı tutulmalıdır. Madde, ıslak ise, etkili değildir ve kullanımı tehlikelidir. Taşıma kaplarının içindeki söndürme maddesinin (ajanın) kuru olduğundan emin olmak için sık sık kontrol edilmelidir. Haftalık tavsiye edilir.

Sözün sonu; deneyim ve deneyler "demir tozunun patlayabileceğini" söylemektedir.

Kaynakça

1. <http://www.istegugvenlik.tc/tozpatlamalari.pdf>
2. <https://www.amazon.com/NFPA-484-Standard-Combustible-Metals/dp/1455909076>
3. http://www.iron-powder.com/wp-content/uploads/2014/03/CIPMS_MSDS.pdf
4. <https://www.osha.gov/Publications/combustible-dust-poster.pdf>
5. <http://sache.org/beacon/files/2014/10/tr/read/2014-10-%20Beacon-%20Turkish-s.pdf>
6. https://www.ccohs.ca/oshanswers/chemicals/combustible_dust.html
7. <http://www.nclabor.com/osh/etta-ind-guide/ig43.pdf>
8. <http://www.aiche.org/sites/default/files/beacon/201410beaconturkish.pdf>
9. <http://www.csb.gov/hoganaes-corporation-fatal-flash-fires/>
10. <http://www.csb.gov/videos/iron-in-the-fire/>
11. <http://www.csb.gov/csb-releases-final-investigation-report-on-three-accidents-at-the-hoganaes-iron-powder-facility-in-gallatin-tennessee/>
12. <http://www.authorstream.com/Presentation/srpennywise-908576-toz-patlama/>
13. http://www.centurionsafety.eu/products/face_protection/ArcPro-ArcFlash.php

ELEKTRİK KAZALARINDA İLK YARDIM

Ebru KAYA*

Elektrik akımı insan vücuduna ancak devreyi tamamlayabileceği bir çıkış bulduğunda girer ve buna elektrik çarpması denir. Elektrik akımının havada ilerlemesi sonucu ise elektrik arki oluşur. Elektriksel arkin vücuda temas etmesi sonucu yanık oluşur ve oluşan ışınlar geçici körlüğe neden olabilir. Geçici körlükte kazalı panik halindedir ve görme yetisini tamamen kaybettiğini sanır. Bu durumda kazalı sakinleştirilir, körlüğün geçici olduğu anlatılır ve gözleri uygun bir şekilde ışık geçirmeyen bir malzeme ile kapatılır. Elektrik arki kazalarında çoğu kez vücuttan akım geçmez, yanık I. ve II. derece cilt yanığı olarak oluşur.

I.VE II. DERECE

CİLT YANIKLARINDA İLK YARDIM

I. Derece Yanık: Deride kızarıklık, ağrı, yanık bölgede ödem vardır. Yaklaşık 48 saatte iyileşir.

II. Derece Yanık: Deride içi su dolu kabarcıklar (bül) vardır. Ağrılıdır. Derinin kendini yenilemesi ile kendi kendine iyileşir.

Elektrik arki nedeniyle oluşan 1. ve 2. derece yanıklarda ilk yardım basamakları:

1. Yaralının bulunduğu ortamdaki elektrik arki tehlikesi ortadan kaldırılır.
2. Yaralının ABC'si değerlendirilir. (Hava yolu açıklığının değerlendirilmesi, solunumun değerlendirilmesi, dolaşımın değerlendirilmesi). Solunum yolunun etkilenip etkilenmediği kontrol edilir.
3. Yanık bölge en az 20 dakika oda sıcaklığındaki su altında tutulur (yanık yüzeyi büyükse ısı kaybı çok olacağından önerilmez). Ödem oluşabileceği düşünülerek yüzük, bilezik, saat gibi eşyalar çıkarılır.
4. Yanmış alandaki deriler kaldırılmadan giysiler çıkarılır. Takılan yerler varsa giysi kesilir. Temizliğe dikkat edilir. Su toplamış yerler patlatılmaz. Yanık üzerine ilaç ya da yanık merhemi gibi maddeler de sürülmez. Yanık üzeri temiz ve nemli bir bezle örtülür veya streç film ile kaplanır. Yanık bölgeler (parmaklar vb.) birlikte bandaj yapılmaz.
5. Yanık geniş ve sağlık kuruluşu uzak ise, yaralının kusması yoksa, bilinçliyse ağızdan sıvı (1 litre su -1 çay kaşığı karbonat - 1 çay kaşığı tuz karışımı veya maden suyu) verilerek sıvı kaybı önlenir.
6. Tıbbi yardım istenir (112).

Elektrik vücuda girince toprağa doğru direnci en düşük yapıları tercih eder. Direnci en düşük yapı merkezi sinir sistemi ve uzantısıdır. (Beyin-Omurilik) Direnci en düşük ikinci yapı içinde kan ve idrar gibi sıvı bulunan dolaşım ve boşaltım sistemidir. Elektrik vücuda girer ve çıkarsa yani devre tamamlanırsa, etki iki şekilde olur.

- Direkt elektriksel etki,
- Elektriksel etkinin ısı enerjisine dönüşmesi ile oluşan etki.

1 - Direkt elektriksel etki

Vücuda giren elektrik akımı, merkezi ve periferik sinir sistemi, kalp ve solunum kasları üzerinden kendini gösterir. Çok güçlü kasılmalar, solunumun durması veya bozulması ve ventrikül fibrilasyonu bu nedenledir. Solunum durması ve ventrikül fibrilasyonu yaşamla bağdaşmaz. Temel yaşam desteği (yapay solunum ve dış kalp masajı) yapılmazsa kazalı kaybedilir. Kalp üzerinden geçen elektrik, kalbin elektriksel aktivitesini bozar ve kalp kası normal kasılmasını yapamaz, titreşmeye başlar, kan pompalama işlevini yapamaz. Kan pompalanmaz ise başta beyin olmak üzere hayati organlara kan ve oksijen gidemez. Beyin hücrelerinden başlayarak 3-5 dk içinde ölüm başlar. Elektrik kazalarındaki ani ölümlerden genellikle ventrikül fibrilasyonu sorumludur. Bu durumu tersine çevirmek için defibrilatör kullanmak gerekir ve bu işlem ne kadar çabuk gerçekleşirse o kadar etkili olur. Defibrilatör 112 ambulanslarında vardır. Onun için kazalının bilinci kapalı ise 112 derhal aranır. Bir an önce gelsin, bir an önce (10 dk içinde gelmesi arzu edilir) defibrile edilsin. Bir kural olarak bütün elektrik kazalarında 112 çağrılmalı ve 112 gelene kadar kazalının efor harcaması engellenmelidir. Kazalı hastaneye ulaştırıldığında hemen monitöre bağlanır ve kalp atışları 48 saate kadar izlenir. Baş ucunda bir de defibratör kullanıma hazır bekler. Kaza anında oluşmayan fibrilasyonun sonradan oluşma olasılığı vardır. Onun için kazalıyı kıpırdatılmaz (kalbin yükünü arttırmamak için) ve diğer araçlar yerine mutlaka acil servis araçları ile taşınır.

Direkt elektriksel etki kazalarında ilk yardım basamakları:

1. Önce olay yerini değerlendirilir ve olay yeri güvenli hale getirilir. Kendimizi ve varsa etraftakileri ikincil kazalardan koruyacak önlemler alınır.
2. Kazalının bilinci kontrol edilir. Bilinç yoksa derhal 112 aranır. Bilinç varsa 4. adıma geçilir.

3. Bilinci kapalı kazalı sert zemine sırt üstü yatırılır. Solunum yolu açıklığı sağlanır. Soluk alıp almadığına bakılır. Soluk alıyorsa KOMA POZİSYONUNA getirilir. Soluk almıyorsa 112 gelene kadar veya yaşamsal bir bulgu oluşana kadar TEMEL YAŞAM DESTEĞİ (yapay solunum ve dış kalp basısını bir arada uygulamak) yapılır.
4. Bilinci açık kazalıya kendinizi tanıttıktan sonra, adı sorulur. Bir şikayeti olup olmadığı öğrenilir ve kendisinden kıpırdamaması istenir. Kronik bir hastalığı, sürekli kullandığı bir ilaç olup olmadığını, alerjisi olup olmadığını vb. öğrenilir. Kazalı yalnız bırakılmaz, sürekli moral verilir, solunumunun ve dolaşımının normal olup olmadığını gözleyerek çağırıldığınız 112'nin gelmesini beklenir ve kazalı gelen ekibe teslim edilir. Kazalıdan alınan bilgiler ekibe aktarılır.

2 - Elektriksel etkinin ısı enerjisine dönüşmesi ile oluşan etki.

Elektrik akımının vücuda girmesiyle, elektriksel etkinin ısı enerjisine dönüşmesi sonucu kişide yanıklar oluşabilir. Böyle bir durumda kişinin hava yolu açıklığı, solunum ve dolaşımı değerlendirilmelidir. Çoklu travması olan olguda "yanığı unuttun" prensibi geçerlidir ve hayati tehlike arz eden yaralanma öncelikle yönetilmelidir. Tüm elektrik yanıkları hastaneden tedavi gerektiren ciddi yaralanmalardır.

Elektrik yanıklarında ilk yardım basamakları:

1. Yaralıya dokunmadan önce elektrik akımı kesilir. Akımı kesme imkanı yoksa tahta çubuk ya da ip gibi bir cisimle elektrik teması kesilir.
2. Yaralının ABC'si değerlendirilir. (Hava yolu açıklığının değerlendirilmesi, solunumun değerlendirilmesi, dolaşımın değerlendirilmesi)
3. Yaralıya kesinlikle su ile müdahale edilemez.
4. Yaralı hareket ettirilmez
5. Hasar gören bölgenin üzeri temiz bir bezle örtülür.
6. Tıbbi yardım istenir.(112)

NOT: İlk yardım uygulamaları yalnızca ilk yardımcı sertifikalı kişiler tarafından uygulanabilir. İlk yardımcı sertifikası olmayan kişiler kesinlikle ilkyardım yapmamalıdır.

Kaynaklar

1. <http://ailehekimligi.gov.tr/yal-ve-oezuerlue-bakm/563-yank-donma-ve-scak-carpmasnda-ilk-yardim.html>
2. T.C. Sağlık Bakanlığı. Yanık yaralanmaları tedavi algoritması. 2012.

* End. Müh., Fişek Enstitüsü'nde İş Güvenliği Uzmanı

PROF. DR. NUSRET FİŞEK : “LİDER ÖTESİ” BİR İNSAN...

E. Leylâ ÜSTEL*

1 977 yılının Aralık ayında, Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Toplum Hekimliği'nin Etimesgut Bölge Hastanesi'nde Eczacı olarak göreve başladım. Her sabah servis otobüsü ile gittiğimiz Hastane, bahçe içinde, 1937'de Ulu Önder Atatürk'ün de ziyaret ettiği tarihi bir binaydı. Bu binayı canlı tutan ise, tam anlamıyla “Takım” olarak çalışan özverili personel kadrosuydu. Bu “Sihirli Hava”, beni de çok kısa sürede içine çekti...

Bunun nedenini, işe başlamamın daha ilk haftalarında, Bölge İçi Eğitim Toplantısı'na katılmak için gelen Prof. Dr. Sayın Nusret Fişek Hocam'ın Eczane ziyareti ile çözdüm. Sayın Fişek Hocamı, öğrencilik yıllarımdan beri tanıdım. Beni Hastane Eczanesi'nde ziyareti ve ilaçlar-özellikle, antibiyotikler- üzerine söyleşi, aslında “Etimesgut Ailemize Hoşgeldin” demekti. Bunu, yıllar sonra, daha da iyi anlıyorum...

Her iki haftada bir, Bölge'de; ayda iki kez de Hacettepe Üniversitesi'nde gerçekleşen ve bizleri sürekli öğrenmeye yönelten coşkulu eğitim toplantılarında; “takım olma”nın temel unsurlarını da öğreniyorduk.

Bu giriş paragraflarını niye mi yazdım?

Bunu nedeni; geçtiğimiz yaz ortasında evdeki kütüphanemi gözden geçirirken gözüme çarpan, Atatürk'ün 100. Doğum Yılı nedeniyle Hacettepe Üniversitesi Toplum Hekimliği Enstitüsü tarafından yayınlanmış olan bir kitap:

“HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ'NDE TOPLUM HEKİMLİĞİ'NİN İLK 15 YILI”

Sayın Hocam, ithafında “Arkadaşım Leylâ Üstel'e Teşekkürlerimle” yazmıştı. Alışlagelmiş tanımları bir yana; “Arkadaş” demek, özünde “güvenle sırtını dayayabildiğin varlık” anlamına gelmektedir. İşte; bu nedenle, söz konusu ithaf, her zaman onurlandırdı beni.

Prof. Dr. Sayın Fişek Hocam'ın yazmış olduğu bu onurlandırıcı ithaf, beni zaman tüneline yolculuğa çıkardı.

Bu yazımda, biriken deneyimlerimle, kavramların nasıl ete-kemiğe büründüğünü; Kişilerin ve Kurumların nasıl markalaştığını bir kez daha anımsattı.

Bu kavramların en başında, “Takım Ruhu”nun kıvamlanması

“Lider-Yönetici”nin rolünün olmazsa olmaz olduğu gerçeği yatmaktadır.

“Lider-Yöneticilik” nedir? Bu soruyu

irdeleyerek, “Takım Çalışması” oluşumundaki rolünü anımsatmak istiyorum.

Herkes Yönetici olabilir. Ne var ki; Lider olabilmek, doğuştan gelen bazı karakter unsurlarının varlığını gerektirir. Dahası, anılan unsurların yaşam boyu kuyumcu titizliğiyle işlenmesi de gerekmektedir.

Konuyu değerli Hocam Prof. Dr. Sayın Nusret Fişek özelinde gözden geçirdiğimizde, ortaya şöyle bir tablo çıkmaktadır:

Kararlılıkla ve tutkuyla ilmek ilmek dokuduğu Ufuk Hedefi (Vizyonu)...

“Bireylerin - Kurumların Omurgası” olduğuna inandığı değerleri ve ilkeleri rotasındaki tutarlılığı...

Ayrıntıları gözden kaçırmayan; ancak, ayrıntılarda boğulmayan

“Sistemik ve Sistemli Düşünme” refleksi...

“İnsanlara Yatırım Yapma” uygulamaları...

Eğitirken söyleşen, söyleşirken eğiten “Yaşam Rehberliği” yanı...

Diliyle ve beden diliyle “Motivasyonu Şarj Eden” yönü...

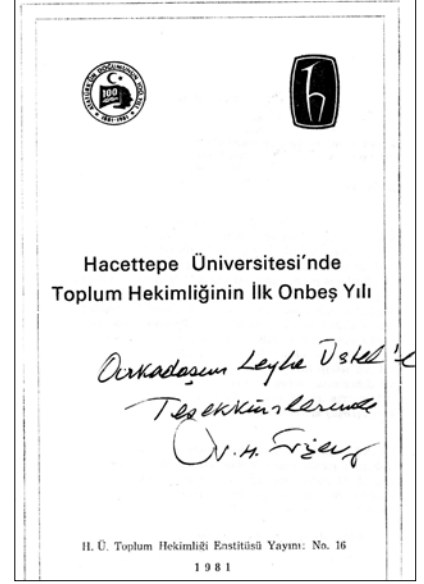
En olumsuz koşullarda bile pes etmeyen “İnsanları ve Kurumları Geliştirme ve Güçlendirme” enerjisi...

Mimar Sinan'ın Horasan Harcı gibi oluşturduğu güçlü “Biz Aidiyeti”...

Hiyerarşiye değil, “Takım Rollerine” odaklanan çalışma felsefesi...

Yüreğinden beslenen “Yüreklen-dirme Gücü”...

Gönlünden coşkuyla taştan “Gönül-

lülük Bilinci”...

Katkısız ve katıksız “Katılımcılık” anlayışı...

Kimseyi paylamaksızın ördüğü “Paylaşıcılık” yaklaşımı...

Bilgiliğinden süzülen “Yapıcı ve Kalıcı İnsan İlişkileri” gücü...

En kurak insan ilişkileri iklimlerinde dahi gürüldeyerek akmayı sürdüren “İyiniyet Şelalesi” ...

Herkesi her zaman “Can Kulağı İle Dinleme” alışkanlığı...

Alçakgönüllü kişiliğinin akort ettiği “Duyarlılık” ve “Farkındalık” örneği davranışları...

İnsan ilişkilerini “Duygusal Zekâ” parıltısı ve “Sosyal Zekâ” ışıltısı ile zenginleştiren dokunuşları...

“İz Bırakan” adımları ve atılımları...

Profesyonel yaşantımı bir “Deniz Feneri” gibi aydınlatmış ve rotalamış olan Hocam Prof. Dr. Sayın Nusret Fişek, yukarıda sayılmış olan karakter unsurlarının “Yaşayan Örneği” idi...

Sayın Hocamız ile yaşamış olduklarımızı düşünüyorum da, kendisini yalnızca “Lider-Yönetici” olarak anlamak ve anmak, çok büyük bir haksızlık olacak!..

Çünkü; yukarıdaki satır başları bir yap-boz parçaları gibi uyumlulukla bir araya geldiğinde; ortaya Liderliği de aşan, Lider-Yöneticiliğin de ötesine geçen bir tablo çıkıyor.

Değerli Hocam Prof. Dr. Sayın Nusret Fişek -deyim yerindeyse-

“Lider Ötesi” Bir İnsandı...

Özlemle, Saygıyla...

* Dr. Ecz., Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eğitim Merkezi Vakfı Denetim Kurulu Üyesi

O BİZDEN BİRİ

Bitmek Tükenmek Bilmeyen Bir Enerji : PROF. FRITZ BAADE

Türkiye’de yaptıklarına Kırşehir’den başlayalım. Çünkü yaptığının değerini bildiklerini en çok gösterenler ve bugün bile göstermeyi sürdürenler Kırşehir’lilerdir.

Türkiye’ye davet edilen ve İktisat Bakanlığında görev yapan Prof.Baade, Alman yurttaşlığı sürdüğü için, Türkiye’nin Almanya’ya savaş ilan ettiği 1944 yılında, 18 ay süreyle Kırşehir’de “zorunlu ikamet”e (enterne) mecbur edildi. Ona ve ailesine günde 20 TL gibi çok küçük bir cep harçlığı ile idare etme olanağı tanındı. Ücret karşılığı çalışmak yasaktı. O da bu süreyi Kırşehir’lilere hizmet ederek geçirmeyi seçti. Terme şifalı sularını ve yörenin ünlü alaca akik taşını (Almanca karşılığı onyx) buldu. Kaplıcanın planlarını da o çizdi; kendisi taş ve mermer işçiliğini öğrendi ve üretimini destekledi. Her iki katkısı da, Kırşehir için ekonomik bir etkinliğe dönüştü.

Burada yetiştirdiği değerli öğretmen Abdullah Acer’i Almanya’ya götürerek, mermer işletmeciliği konusunda onu yetiştirmiştir. Abdullah Hoca, mermer işletmeciliğini Kuşadası’na taşımış, Kırşehirli pek çok insana da Kuşadası’nda mermer işletmeciliği konusunda öncülük etmiştir. Bugün Kuşadası’nda en önemli merceriler Kırşehir’liler ve Abdullah Acer’in çocuklarıdır.

Terme Kaplıcalarını bir turizm ve şifa merkezi olarak ilk o açmıştır. Baade’nin Terme’de ilk havuzun yapılışında Ahi Baba’da bulunmuştur. Ahi Baba, Baade ile yaptığı çalışmaları gururla anlatır. Ahi Baba, ne kadar gurur duysa o kadar haklıdır. Çünkü Kırşehir’i seven her insan doğal zenginliklerimizin keşfinde bulunmak, böyle güzellikleri, bu tür bir heyecanı yaşamak ister. Baade, Hirfanlı Barajı konusunda çalışmalar yapmış, hükümete rapor sunmuştur. (<http://felsefelemek.blogspot.com.tr/p/kirsehirin-dogal-zenginliklerini.html>)

Yaptıkları bugün bile Kırşehir’liler tarafından minnet ile anılıyor; üzerine yazılar yazılıyor (<http://www.remscheid-kirsehir.com/>). 1958 yılında Kırşehir’in Fahri Hemşehrisi ünvanını aldı. Bu konuda anlatılan bir öykü vardır : O zamanki Başbakan Adnan Menderes, Baade’ye fahri hemşehrilik veren Kırşehir’lilere çok kızmış ve demişti: “Bir gavurdan bile esirgemedikleri hemşehrilik payesini Kırşehir’liler benden esirgedi” .Kırşehir

1954 yılında, Demokrat Parti’ye oy vermediği için il konumunda ilçe konumuna indirilmiş ve Nevşehir’e bağlanmıştı.

Kırşehir Belediye Meclisi, Prof.Fritz Baade’nin Kırşehir’e yaptığı katkıları genç kuşaklara hatırlatmak amacıyla, 1973 yılında, kaplıcaya giden ana caddeye “Prof. F.Baade Caddesi” adını verdi. (Yalçın K., 2011 : 349) Kırşehir’lilerin bu sevgisini Baade de karşılıksız bırakmamıştır: “Baade Kırşehir şehrinin beni fahri hemşehri yapması memleketim de dahil olmak üzere, bana tevcih edilen birçok payelerden üstündür.” demiştir (<http://kirsehirsayfasi.blogspot.com.tr/2010/11/prof-fritz-baade-1893-1974-turkiye.html>; Tütengil O.C., 1964 : 110).

Baade’nin Türkiye’ye gelmeden önce de kendi ülkesinde önemli çalışmaları ve katkıları olmuştur. Bu sürecin incelenmesi, onun, Türkiye’ye ne denli birikimli geldiğini anlamak açısından önemlidir.

1893 yılında Almanya’da doğmuştur. Göttingen, Berlin, Heidelberg ve Münster Üniversitelerinde sırasıyla Klasik Dilbilim, Sanat Tarihi, Dinbilim, Ekonomi ve Tıp derslerini izledikten sonra, 1923 yılında Göttingen Üniversitesinde iktisat doktoru ünvanını aldı. 1918-1919 yıllarında Essen kentinde “İşçi ve Asker Meclisi” İkinci Başkanlığı ve aynı yıl Kent Meclisi üyeliği görevini yapmıştır. 1919-1925 yılları arasında çiftçilik yapmıştır. 1925-1929 yılları arasında Berlin’de Ekonomi Politik Araştırma Enstitüsü’nün müdürü olmuş ve Alman hükümeti tarafından Almanya’nın ekonomik durumunu değerlendirmekle görevlendirilen “İnceleme Kurumu”nda üye olarak görev yapmıştır.

1927 yılında Alman Sosyalist Partisi Kongresi’nce kabul edilen tarım programını hazırlayanlar arasındadır. 1928 yılında Berlin Üniversitesi’nde “Tarım Ürünleri Piyasası” Kürsüsü doçentliğine getirilmiştir. Aynı yıl Alman Hükümeti tarafından, bütün Almanya’yı kapsayan “Tarım Ürünleri Piyasası İnceleme Enstitüsü Müdürlüğü”ne atanmıştır. Ardından da Almanya ve Polonya hükümetlerinin ortaklaşa tarım komisyonunda başka olarak bazı tarımsal sorunların çözümünde görev almıştır. 1930-33 arasında Alman Parlamentosu’nda Sosyal Demokrat Parti milletvekili olarak görev almış; 1933 yılında Hitler Hükümeti tarafından tüm görevlerine son verilmiştir. (Baade, 1962 : Özgeçmiş).

Baade (Doğumu 23 Ocak 1893 Neuruppin; Ölümü 15. Mayıs 1974 Kiel)

Onun Türkiye’ye katkılarını yalnızca Kırşehir çerçevesinde tutmak büyük haksızlık olur.

Ticaret Bakanlığı yapmış olan Prof. Dr.Muhlis Ete, Prof.Baade’nin çalışmalarını ikiye ayırarak inceler :

1- 1935 Tarihinde Türkiye’de İktisat Bakanlığı’nda danışman olarak çalışmaya başladığı dönem,

2- Türkiye’den 1955 tarihinde ayrıldıktan sonra, gittiği ABD dönüşü Kiel Üniversitesinde Profesör, Dünya Ekonomisi Enstitüsüne Direktör ve Alman Parlamentosu’na Sosyal Demokrat Parti milletvekili olarak çalıştığı dönem. (Baade F., 1962 : Önsöz).

Prof.Fritz Baade, 1935 yılında, “onu” Hitler Zulmünde kurtarmak ve “onun” birikimlerinden yararlanmak üzere Türkiye’ye davet edildi. Ziraat ekonomisi alanındaki uygulamalarıyla tanınmış bir uzmandı. Ekonomi Bakanlığı’nda özellikle tarımsal pazarlama ve standardizasyon işleriyle görevlendirildi. Kuramsal bilgisi ve uygulamadaki önsezileriyle çok yararlı oldu. Örnek : Ülkemizde sebze ve yaş meyve, derinliği 1,5 metre olan küfelerle taşınır ve büyük kayıplarla karşılaşılırdı. Baade, bu yöntemin yerine, aralıklı, küçük tahta sandıklarla taşınmaya geçilmesini sağladı. Fakat çam ve kayın ağacından yapılan bu sandıkların ağacı Romanya,

Türk hükümetinin müşavirlerinden biri olan Prof. Dr. Fritz Baade (okla işaretil) bir toplantıda. (1936)

Avusturya ve Yugoslavya'dan geliyordu; savaş çıkınca ithalat olanaksızlaştı. Bu kez Baade, Türkiye'deki ormanlardaki kayın ağaçlarından yararlanılmasını sağladı ve hala bu yöntem kullanılmaktadır. Bu çalışmasının yanı sıra, yumurta ihracatının mevsimsel ayarlaması, kuru üzüm ekonomisinin geliştirilmesi üzerine de öneriler geliştirerek, daha yüksek ekonomik getiri elde edilmesini sağladı.. Ankara Ziraat Enstitüsü'nde de tarımsal pazarlama dersleri okuttu (Baade F., 1962 : Önsöz).

Onun yaptıklarını (bir terör kurbanı olan) Prof.Dr.Orhan Cavit Tütengil'den dinleyelim (Tütengil C.O., 1964 : 109). Öncelikle Tütengil, 1959 yılında, Baade başkanlığındaki bir kurul tarafından hazırlanan Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) raporundaki şu temel yargıyı ele almaktadır (Baade F., 1962): Türk ekonomisinin yapısının ve özellikle tarımsal temellerinin hemen tamamen yeniden yapılandırılması gerekmektedir. Yazar, bu raporun asıl öneminin, başta Türkiye'nin tarım ve kalkınma sorunları olmak üzere, Baade'nin daha önceki tüm çalışmalarının bütünleştirilmesinden kaynaklandığını düşünmektedir. Raporda, kaynakların kötüye kullanımı ve tahriplerle (örneğin orman yangınları) doğanın ne hale sokulduğu, meraların daralmasına ve

erozyon tehlikesine değinilmektedir. Yalnızca doğa ve üretim değil, insan üzerine de değerlendirmeler yapılmakta; nüfus artışının zararları ve tarımsal insangücü sorunları üzerinde durulmaktadır.

Raporda çözüm üzerinde durulmakta ve öneriler şöyle sıralanmaktadır :

- Türkiye'nin tarımsal kalkınması, su, toprak ve ormancılığın ıslahatı ve sınai kalkınmayı sağlayacak insangücünün yararlanılabilir hale getirilmesi,
- Kullanılmayan insangücünün gönüllü olarak kalkınma yolunda seferber edilmesi

a) Bu amaçla, köylerde ve küçük topluluklarda geliştirilecek toplum kalkınması programlarında gönüllü çalışmanın kullanılması,

b) "Zorunlu iş servislerinin kurulması" ve bunu sağlayabilmek için, askerlik hizmetinin yarı süresinin kalkınma amaçlı toplum çalışmalarına ayrılması (Tütengil, burada "Kültür ordu kuramı" tartışmalarına değinmektedir).

c) Gelişmekte olan ülkeler için bunun bir örnek oluşturması ve onları çevreleyen sosyalist bloka karşı bir seçenek ortaya koyması.

Burada dikkat çekici olan öneri, "gönüllü" insan emeğinden yararlanıl-

masıdır. Başlangıçta ekonomik getirisi düşük olan bu girişimlerin, bir toplumsal dayanışma projesi haline getirilmesi önerisi, "her şeyi para ile yaptırmaya ve gönüllü çalışmanın dinamiklerini bilmeyen" yöneticiler için çok yadırgatıcı olmuştur.

Tütengil, Baade'nin Türkiye'de turizmin geliştirilmesi başlığı altında 1962 yılında yaptığı çalışmalara da değinmektedir. Baade'nin turizmin gelişmesi için her türlü olanağın bulunduğu yönündeki görüşünü tamamlayan önerileri şu başlıklar altında toparlanabilir :

- Orta sınıf turist için otel yapımına öncelik verilmesi,
- Tatil köylerinin kurulması,
- Yabancı sermayeye serbestlik tanınması,
- Yabancı teknik personel kullanılması,
- Köy Kanunu'ndaki yabancıların gayrimenkul edinmesine ilişkin engellerin kaldırılması. (Tütengil O.C., 1964)

1964 yılında, Turizm ve Tanıtma Bakanlığı'nın davetlisi olarak, OECD adına "Türkiye'nin turizm bakımından gelişmesini sağlayacak faktörler" konusunda üç aylık bir inceleme sonrası hazırladığı rapor, onun önemli ve

etkili raporlarından biridir. Bu raporunda geliştirilmesi gereken iki turizm bölgesi belirlenmiştir : Antalya, Bursa-Gemlik.

Bu önerilerden bazıları erken yaşama geçirilmiştir; sözelimi tatil köyleri. Buna karşın, turizm deneyimi olmayan ve kültürü de buna göre şekillenmemiş bir ülkede yabancı yatırımın önemine dikkat çeken öneriler, ancak çok sonra yaşama geçirilebilmiştir. Antalya'nın bir turizm bölgesi olacağı öngörüsü gerçekleşmiş; ama Gemlik körfezi ile ilgili önerisiyle ne yazık ki hiç ilgilenilmemiştir. Hala doğal güzelliklerini koruyan yeşil köşelerimizden biridir.

Koçtürk, Baade'nin 1964 yazında Washington'da toplanan Dünya Gıda Kongresi'ne sunduğu raporunda, Türkiye, Pakistan ve Hindistan'ın hızla artan nüfuslarını besleyemediğine değindiğini yazmaktadır. Beslenme sorunu, başlığı altındaki bu çalışma, buğdayın yanı sıra hayvansal proteinli madde gereksinmesine de dikkat çekmektedir (Koçtürk O.N., 1964)

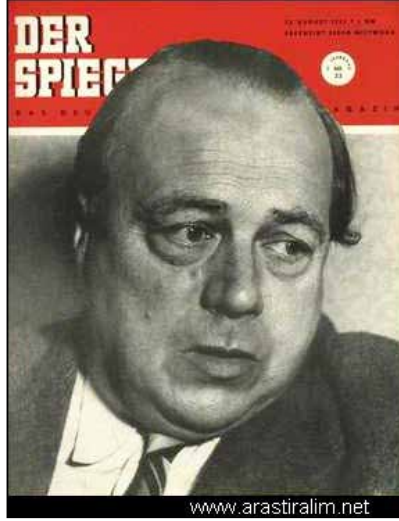
Türkiye'nin kalkınması konusundaki Baade'nin önerilerini özetleyen Tütengil, şu sonuçları sergilemektedir:

- Türkiye yatırım planları çerçevesinde, sulama, toprağın korunması ve ormancılığın gelişmesi konularına öncelik tanınmalıdır.
- 1975 yılına kadar mutlaka dış yardım almalıdır.
- Türkiye köylerinde kullanılmamakta olan insangücünü ülkenin kalkınması için harekete geçirmelidir. (Tütengil O.C., 1964; Baade F., 1962:27)

Fritz Baade, hem Türkiye'ye gelmeden ve hem de Türkiye'den döndükten sonra Alman Parlamentosu'nda milletvekili olarak görev yapmıştır. Bu çalışmaları sırasında arkadaşlarıyla birlikte Türk-Alman Dostluk Derneği'ni kurmuştur. Bu görevlerine koşut olarak, "Asya Kitası'nı Tanıtma Kurumu" ve "Alman-Güney Amerika Enstitüsü"nde üye olarak görev yapmıştır. (Baade F., 1962 : Özgeçmiş)

Eşyle birlikte kurduğu Haus Weltclub adındaki uluslararası öğrenci evinde, özellikle Türklere yer ayırmış ve oraya gelen Türk öğrencilerle yakından ilgilenmiştir. Bir çok gençlerimizin, burslar ve yardımlar almasını sağlamıştır. (Baade F., 1962 : Önsöz)

Baade, Kiel Üniversitesinde Profesör olarak görev yaparken, okuttuğu derslerde Türk Ekonomisine büyük yer ayırdı. Dünya Ekonomi Enstitüsü'nde ve uluslararası kuruluşlarda Türkiye üzerine sayısız rapor hazırladı. Bunlar arasında en önemlisi Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) adına, 1959 yılında onun başkanlığında bir grup tarafından

www.arastiririm.net

hazırlanan rapordur (Baade F., 1962).

1964'te Türkiye'nin fahri konsolosu oldu.

Türkiye'deki Alman Büyükelçiliği'nin de desteğiyle, Alman hükümetinin yardımlarıyla Tahirova (Gönen) yöresinde Türk-Alman Numune Çiftliği'ni kurdu muştur. Daha sonra Tarım Bakanlığı'na devredilen ve Devlet Üretim Çiftliği olarak faaliyet göstermektedir. "Türkiye'nin tek parça halindeki en büyük meyve çiftliği olan Tahirova Çiftliği, şeftali, nektarin, erik, kiraz, armut ve elma yetiştiriciliği" konusunda yoğunlaşmıştır (http://www.doalmeyve.com/tahirova-ciftligi/).

81 yaşında, gözlerini yaşama yu duğunda, bir çok çalışma ile anımlan dırılmış ve çok renkli bir yaşamı geride bırakmış oldu. Karşısına çıkan tüm engellere karşın, yılmayan ve üretkenliğinden hiç bir şey yitirmeyen Baade, hem ülkemizde ve hem ülkesinde değeri bilinen ve anılan bir insan oldu.

Kaynaklar

Tütengil O.C. (1964) : Türkiye'nin Sorunları ve Prof.Dr.Fritz Baade, İktisat Fakültesi Mecmuası, Cilt 24 Sayı 1-2 s.109-119.

Koçtürk O.N.(1964): "Prof.Baade ve Türkiye'nin Beslenmesi", Kök dergisi, Ekim, Sayı :4 s.4-6

Baade F. (1962) : F.A.O. Türkiye Raporu- T.C.Ziraat Bankası 100.Yıldönümü Yayını.

Yalçın K. (2011) : Haymatlos Dünya Bizim Vatanimiz, 2.Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, s.349

http://www.doalmeyve.com/tahirova-ciftligi/

http://kirsehirsayfasi.blogspot.com.tr/2010/11/prof-fritz-baade-1893-1974-turkiyeye.html

http://felsefelemek.blogspot.com.tr/p/kirsehirin-dogal-zenginliklerini.html

http://www.remscheid-kirsehir.com/

- elbisesi verilmiştir (kullanılmamıştır).
- unzu kolay alev almaz kaynakçı iş miş- kullan at türü ya da filtreli maske, larına karşı - kaynakçılar için üretili-
- Kaynakçıya, kaynak gaz ve duman- dırılmaz,
- diğer cihaz da bulundurulmalı / kullan-
- tank içerisinde çalışan işçide oksijen temiz hava gelmesi sağlanmalı yada
- - 21 arasında kalması için, soluk yoluna Tank içerisinde oksijen düzeyinin %19,5
- lanmalı,
- İşçiler işe uygun güvenlik gözlüğü kul-
- yaşam hatına bağlı olmalı,
- kemeri bir ucu dışarıda-göçüde- olan emniyet kemeri kullanmalı, emniyet
- Tank içersine girer işçi paraşüt tipi yer en az 1 m geçmelidir),
- 4 olmalı ve merdiven kolunu dayandığı
- ven kolunun dayandığı yerin uzunluğu
- mesafe 1 ise, merdiven ayağı ile merdi-
- noktanın iz düştüğü olan zemin ile mer-
- lanmalı (merdiven kolunun dayandığı
- gerektiği durumlarda: 1'e 4 kuralı uyu-
- Taşınabilir merdivenin kullanılması
- sistemi kurulmalı,
- dışarı atılacak yerel aspirasyon den (soluk düzeyine gelmeden) emip-
- Kaynak duman ve gazlarının çıkığı yer-
- kullanmalı,
- "paraşüt tipi emniyet kemeri" ki işçi "gert sarımsı düşüş tutucu" ya
- geçici işkele kurulmalı, tank üzerinde-
- platformları kullanılmamalı ya da etrafına
- immek için: öncelikle koruluklu çalışma
- Tank üzerine girmek ve üstten tank içine

- bilir "iş izni sistemi" olmalı,
- çalışmalarını da kapsayan uygulamana-
- İşyerinin "kapalı alan / kısıtlı alan" yapılmalı,
- Kapalı alanda çalışanların kurtarılma-
- hazırlık ve müdahale planı olmalı,
- konusunun da kapsayan acil durumlara
- nasıl çıkartılacağı (kurtarılabileceği)
- veya bayılma gibi durumlarda dışarıya
- kalma, gaz ve dumanı etkilemeye
- Tank içersinde çalışan işçinin: havasız
- bilgilendirilmeli,
- karşı alınabilecek önlemler konusunda
- ve bunların olası riskleri ve bunlara
- (kısıtlı) alanda çalışmaların tehlikeleri
- lar bu işe başlamadan önce kapalı
- değerlendirilmesi yapılmalı, çalışan-
- kapsayacak şekilde -önceden- risk
- Kapalı - kısıtlı- alan tehlikelerini de

Ne yapılmalı ?

> Sayfa 23'ün yanıtı

İKİ DAKİKA DÜŞÜN

Toplumsal Sorumluluk ve Eyleme Dönüştürme Yürekliliği : PROF.DR. HÜSNÜ GÖKSEL

A. Gürhan FİŞEK*

*Hüsnü Göksel için aydın
olmanın baş koşulu korkuyu
yenebilmektir.
Korkuyu yenmedikçe, insan
aydın olmanın gereklerini yerine
getiremez.
(Emin Özdemir)*

Toplum hekimliği, yalnızca “herke-
se sağlık” ülküsünü hedeflemez.
Çünkü, sağlık yalnızca bedensel,
ruhsal iyilik hali değildir; aynı zamanda
sosyal iyilik halini de kapsar. Toplumun
aydınlanması, çağdaş değerlere ulaşması
ve insan haklarının eksiksiz uygulanması,
sağlık için mücadelenin bir parçasıdır.
Tıp dallarının her birine, sosyal içeriğini
veren işte bu yaklaşımdır.

Hüsnü Göksel (1919-2002),
Türkiye'nin en ünlü meme cerrahisi pro-
fesörlerinden biridir. Eğitimine İstanbul
Üniversitesi Tıp Fakültesi'nin en parlak
dönemi olan “üniversite reformu kuşağı”
olarak anılabilecek Almanca konuşan
mülteci profesörlerin yoğun olarak hizmet
verdiği dönemde 1939 yılında başla-
mıştır. Mezuniyetinden sonra ABD'de
Columbia Üniversitesi'nde kanser cer-
rahisine üzerine uzmanlaşmış; ülkemize
döndüğünde de önce Ankara Üniver-
sitesi, Hacettepe Üniversitesi ve sonra
da Başkent Üniversitesi'nde akademik
çizgisini sürdürmüştür. Hacettepe Ün-
iversitesi Tıp Fakültesi'nde Genel Cerrahi
bölümünün kurucusu olmuş ve bir çok
ünlü cerrah öğretim üyesi yetiştirmiştir.
Bugün Başkent Üniversitesi'nde, “Dr.
Hüsnü Göksel Müzesi ve Kütüphanesi”
bulunmaktadır.

Hüsnü Göksel, üstün tıp bilgi-dene-
yimiyle, tıp ahlakını ve aydın kimliğini
kaynaştırmış az sayıda hekimden biridir.
Onun hastaya saygılı yaklaşımı ve meme
cerrahisindeki yetisi bu portre çalışması-
nın dışında kalıyor. Biz onun toplumsal
yönü, aydın kişiliği ve paylaşımcı karakteri
üzerinde durmak istiyoruz.

Ankara Erkek Lisesi'ne devam eder-
ken, ailesi, Hüsnü Göksel'in yazılarında
ve hayatında önemli yer tutan Askeri
Dikimevi'nin bulunduğu semtteki Musi-

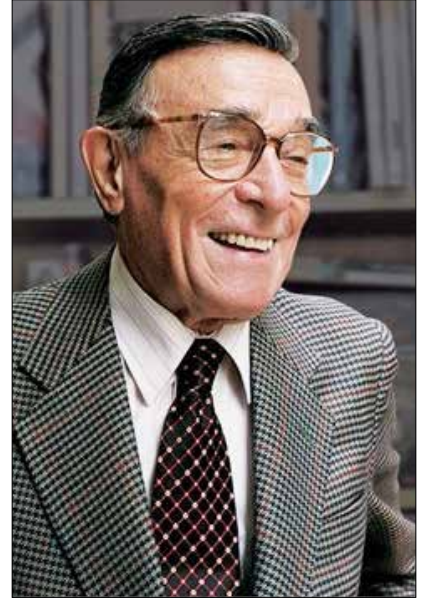
ki Muallim Mektebine (sonraki ismiyle
KONSERVATUAR) yakın bir eve taşınır.
Orada oluşan sanatçı dostlukları onu
ömrü boyunca yalnız bırakmayacak,
konserlerde, değişik sanatsal etkinlik-
lerde kendisini gösterecektir.

Yazın çevrelerine ilk adımını Anka-
ra Erkek Lisesi'nde Orhan Veli, Oktay
Rıfat ve Melih Cevdet Anday'ın çıkar-
mış olduğu SESİMİZ dergisinde çıkan
şiir ve yazıları ile atar (Bugüne değin
yayınlanan kitapları için KUTU No.1'e
bakınız). İzleyen yıllarda şiir ve edebiyat
çevresiyle yakın dostluklar içerisinde
olmuştur.

1937 yılı 19 Mayıs'ında Anka-
ra Stadyumu'nda yapılan törenlerde
Hüsnü Göksel lise öğrencileri adına
yaptığı konuşmasıyla geleceğin Milli
Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel'i etkile-
miştir. Yazısı Haziran 1937 Ayın Tarihi
dergisinde yer almıştır.

“Barışa Özlem” kitabının önsözünde
yazdıkları, onun “toplumsal sorumlu-
luluğunu, eyleme dönüştürme yürekliliğini”
gerekçelendirir ve örnekler. 1986 yılında
şöyle yazıyor :

“Kimi ülkelerde, kimi zaman dilim-
lerinde koşullar o ülke insanını, kendi
uğraş alanının dışına taşır, taşırır. Türkiye
böyle bir ülke. Bu kitaptaki yazılar da
böyle dönemlerin ürünü. (...) Demokra-
tik düzene geçiyoruz diye sevinirken,
demokrasiden uzaklaşma sürecine girdik.
Ülke aydınlarının, insan hakları isteğine
... alaylı yanıtlar veriliyordu. Gün geldi
gazeteci arkadaşlarım birer ikişer hapse
girmeye başladılar. Onların yerini boş
bırakmamak istek ve inancı ile gazete
yazarlığına özendim. İlk yazılarım Cüneyt
Arcayürek'in Rapor dergisinde düzenli
olarak yayınlanıyordu. Derginin sanırım
onuncu sayısı basılırken, yayını yasak-
landı. Bir daha çıkmadı. İşte o zaman
kendi mesleğimin dışına taşmayı, daha
güzel bir Türkiye için zorunlu gördüm.
1956 yılında kanser konusunda eğitim
görmek için Columbia Üniversitesi'ne
gittiğimde Ulus gazetesinin de New
York muhabiri oldum. Dost dergisinin
de Amerika Sanat Habercisi idim. Ulus'ta
yazılarım Amerika Mektupları başlığı
altında çıkıyordu. Yurda döndüğümde,
önce Haftanın Getirdiği başlığı ile haftada
bir, sonraları Yankı başlığı ile günde bir
yazmaya başladım. Bu 1963 haziranına
kadar sürdü. Artık 1961 Anayasasının

getirdiği özgürlük ikliminde, demokrasinin
tuttuğu (...) inancıyla bu tür yazılarıma
son vermişim. (...) 10-15 yıl sonra aynı
noktaya gelmişim. Bu kez zaman zaman
Cumhuriyet'e makaleler ve Arada Bir
köşe yazıları yazmaya başladım. Keşke
yazmak zorunda kalmasaydım bunla-
rı. İnsan haklarının, demokrasinin tüm
kurumları ve tüm kuralları ile yerleştiği
ülkelerdeki meslektaşlarımın ötesinde
bir zorunluk duymasaydım keşke. Mutlu,
dingin, sevgi, saygı dolu, özgürlük ve
barış içinde olsaydık da kendi uğraş
alanımda daha güzel bir Türkiye düş-
lemeyle yetinseydim, yetinebilseydim.”

Hüsnü Göksel'in toplumsal duyarlı-
lığını yansıtan gazete yazıları, öyküleri
ve denemeleridir. Bunları en iyi yansıtan
kitaplarından biri, “Bu Dağların Arka-
sında Başka Dağlar Var” adını taşıyor.
Arka kapağındaki açıklama, her şeyi
açıklıyor : “... Bütün dağların aşıldığı
zaman, aşılacak dağların sonu geldi
sanıldığı zaman, öyle bir dağ çıkar ki bu
memleket aydınının karşısına, eşi yoktur
dünyada. Biz tek başımıza o dağı aşmak
zorundayız. Gitti gider bahar kokuları,
bahar renkleri. Türkiye'nin kaderi o dağın
arkasında.”

İnsan yaşamına yön veren bir çok
kırılma noktası vardır. Hüsnü Göksel'in
yaşamında ilk yaşadığı kırılma, kurtu-

* Prof.Dr., Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Genel Yönetmeni ve Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü - İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

luş savaşı sırasında, askeri hekim olan babasının, Yunan askerlerine tutsak düşmesidir. Uzun yıllar babasının dönmeyebileceği kuşkusuyla yaşadı. Ama babasının döndüğü gün, Silivri halkının, kaymakamın ve jandarma komutanın, babasına gösterdikleri saygı; babasını ona kazandıran Mustafa Kemal sevgisiyle birleşince askeri hekim olmaya karar verir. Binbaşı olana kadar askerlikten vazgeçmez (Öner A., 2012 : 43).

Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde doçent olduktan sonra 1956 yılında ABD/New York'a kendisini geliştirmeye gider. Amerika'da iken ayrıca ULUS Gazetesi'nin New York muhabirliğini de üstlenmiştir. Gazeteci kimliği ve Amerikan Haber Ajansı kartıyla kimselerin gidemeyeceği platformlara toplantılara girer, çıkar.

Paylaşımçı karakter denince ilk akla gelen olgulardan biri, ABD'deki eğitimi sırasında gözlemlediği "ameliyat giysi ve örtülerinin kumaşı ve rengi" konusundaki titizliğini yaygınlaştırma çabasıdır.

Amerika'dan gelirken ameliyathanede hekimlerin ve hastaların giyeceği giysilerin kullanılacak örtülerin örneklerini alıp getirir. Başasistan iken ameliyathanelerin dekorasyonu ve aksesuarlarıyla ilgili düşüncesini de fahri asistan Yüksel Bozer'e açar.

Yüksel Bozer; yeğeni Yağmur'un Sümerbank Genel Müdür Yardımcısı olduğunu söyler. Kalkıp birlikte Sümerbank'a giderler. Bize şu kumaştan, şu renkten lazım derler. Kaç metre diye sorulunca da "30 km." derler. Yağmur bey ilk başta biraz şaşırır ama bu kadar ciddi konuşan doktorların heyecanını da paylaşır ve tüm fabrikaları durdurup yeşil pamuklu kumaş dokunmasına karar verir. Parasının nereden çıkacağı bile belli olmadan bu idealist çalışmaya

destek verir. Kumaşların hazırlanmasından sonra Hüsnü Göksel Yardımseverler Derneği'ne gider. Atölyelerde dikilmesi için anlaşıp. Sıra bu yapılanların hastanelerde kullanılmasına gelmiştir. Bu konuda Sağlık Bakanlığı Müsteşarı Nusret Fişek arkasında durmuş, bu giysi ve örtüleri Türkiye'nin tüm hastanelerine göndermek üzere almıştır. Herkes çok mutludur. Bütün uzmanlar, asistanlar, herkes. Yalnız profesörler hoşlanmaz bu işten. Ayrıcalıklarına dokunulmuş gibi algılarla konuyu. Ortak bir formayı giymeyi kendilerine yakıştıramayanlar vardır içlerinde hala. Ama bir süre sonra tüm hastanelerde bu uygulama rutinleşir. İşte o gün bu gündür Türkiye'deki bütün hastanelerde bu yeşil ameliyat giysileri, maskeleri ve takımlar kullanılmaktadır.

(<http://portakalgaste.blogspot.com.tr/2012/02/prof-dr-husnu-goksel-1919-2002.html>)

Üniversite'de terör olayları ne canlar yakmaktadır. Bir gün, 8 Ocak 1976 sabahı Hacettepe Üniversitesi önünde vururlar Nuray Erenler'i. Gencecik kız öğrencinin boynuna saplanır kör kur-

şun. Atatürk Heykeli önünden rektörlüğe gitmekte olan Prof. Dr. Hüsnü Göksel yardımına koşar, elleri ve elbiseleri kan kırmızı olmuştur, Nuray'ın atardamarına bastırır hekim parmağını, yaşam donmasını diye. Nuray, ölüme birkaç gün direnebilir ancak."

Ceyhan Atuf Kansu, o günlerde şu dizelerle dile getirir, Göksel'in insancıl yaklaşımını:

"Sevgili doktor **Hüsnü**

Tut boyun damarını

Ölümün karanlığına kapa

Sabah ışığına aç gözlerini

Kızımın, bacımın, güzelimin.

Tut ki dolansın daha kan

Mayıs yeli saçlarında

Bir daha açsın kiraz dalı

Işısın kar yıldızı bir daha

Kızımın, bacımın, güzelimin.

Tut ki belki yarın

Bir kan gülüyle dönüp gelecektir.

Bahçesine yaşamının

Beynin bahar düzeni

Kızımın, bacımın, güzelimin.

Tut ki parmak ucunda ağır ağır

Akan ırmak atar damar

Bir ovaya yayılıyor

Aman ölüme yol verme

Çevir gitsin çiçek denizine

Kızımın, bacımın, güzelimin.

Sevgili Doktor Hüsnü

Tut boyun damarını

Ilık ılık akan sevgidir

Düşmanlıktır duran, koma

Kanını bahçe kapısında

Kızımın, bacımın, güzelimin."

(16 Ocak 1976)

Hüsnü Göksel bu olayı gözyaşları içinde yeniden yaşayarak anlatırken, "Ne acılar yaşadık!" diyecektir; "Boş yere hem de." (Öner A., 2012:254)

Bu olaydan yalnızca 17 ay sonra, Hüsnü Göksel, 1 Mayıs 1977'de "Kanlı Pazar"ın yaşandığı Taksim Meydanı'nda ki mitingtedir. Aydın sorumluluğu ve gözünü budaktan esirgemezliğini burada da görüyoruz (Öner Z., 2013 ; Öner A., 2012:256).

Toplumsal sorumluluğunun gerektirdiği eylemi gösterme yürekliliğini "Aydınlar Dilekçesi"nde de gösterir (Gönenç G. 2013) .

12 Eylül askeri darbesinin egemenliğini sürdürdüğü dönem. 5 Mayıs 1984'te 1256 aydın, "Türkiye'de Demokratik Düzene İlişkin Gözlemler ve İstemler"

başlıklı altı sayfalık "Aydınlar Dilekçesi"ni imzalar. Bu dilekçeyi Cumhurbaşkanlığı ve TBMM Başkanlığı'na sunmak da Hüsnü Göksele'in de içinde bulunduğu beş kişiye düşer. Bu kişiler, Prof.Dr.Fehmi Yavuz, Prof.Dr.Hüsnü Göksele (Sözcü), Prof.Dr.Bahri Savcı, Bilgesu Erenus ve Aziz Nesin'dir (Bkz. Fotoğraf). Yargılanırlar. Mahkum oldular.

Fakat onun bu "suçu" affedildi. Hüsnü Göksele, tüm aydınlara yeni bir ders daha verdi ve bu affı kabul etmedi, bir üst mahkemeye başvurarak, kendisini ve dilekçede imzalarını bulan aydınları suçlu bulan yasa maddesini "mahkemeye verdi"; bu maddenin Anayasa aykırı olduğunu belirtti. Mahkemenin bu görüşü kabul edip, "Söz konusu maddenin Anayasa'ya aykırı olduğuna" karar vermesi üzerine hocamız, hem yeni bir demokratik zafer daha kazanmış oldu, hem de ülke aydınlara ve öğrencilerine verdiğiderslerine, bu cesaretili eylemiyle yeni bir ders daha eklemiş oldu (Öner Z., 2013)

Türk Tabipleri Birliği Merkez Konseyi, 28 Eylül 1985 tarihinde, idam cezasının kaldırılması için Cumhurbaşkanlığı'na, Hükümet'e ve TBMM Başkanlığı'na dilekçe verir. Daha sonra yargılanmalarına yol açan girişimlerine, bir destek de Prof. Dr.Hüsnü Göksele'den gelir. Cumhuriyet Gazetesi'ne yazdığı makale ile "ölüm cezasına" karşı çıkar. Bu nedenle yar-

gılanır ve mahkum olur. Ancak cezası takipsizlik kararı ile düşer.

Birleşmiş Milletler 1986 Dünya Barış Yılı'nda "Atatürk ve Dünya Barış Yılı" başlıklı Birleşmiş Milletler Yılığına konuk yazar olarak katılmıştır. Aldığı Ödüller: İstanbul Tabip Odası 1985-86 "Prof.Dr.Erich Frank Üniversite Özerkliği Ödülü", 1986 Mülkiyeliler Birliği "Özerk ve Demokratik Üniversite Ödülü", Ankara Tabip Odası "1988 Onur Plaketi", Türk Tabipleri Birliği Merkez Konseyi "1988

İnsan Hakları Ödülü", İstanbul Tabip Odası "1989 Sevinç Özgüner Barış ve Demokrasi Ödülü", İstanbul Üniversitesi "1997 Atatürk ve Laiklik Ödülü". Dr.Hüsnü A. Göksele, "Atatürk Düşünce Demeği"nin kurucu üyesi idi (<http://www.ttb.org.tr/TD/TD91/18.php>).

Hüsnü Göksele'i en güzel tanımlayan anlatımlardan biri Dr.Öner Çeçen'e ait. Şöyle diyor : Bu portrenin baş özelliği adanmışlığıdır. İnsana, ülkesine ve yurttaşlarının mutluluğuna adanmışlık. Ülkede sürüp giden çağdışı yaşama düzeninden, bu düzenin kasıp kavurduğu mutsuz çoğunluğun acılarından ve sorunlarından kendini sorumlu sayan bir aydın. Başta işkence olmak üzere insan onurunu kanatan her türlü edime başkaldıran yürekli bir insan. Cumhuriyete ve cumhuriyetin getirdiği değerler dizgesine gönül vermiş gerçek bir Atatürkçü. Bütün bunların yanı sıra yaşamı insanımıza zehir eden egemen güçlerin tutumunu sorgulayan cesur ve devrimci bir yürek. Dahası sözcüğün gerçek anlamıyla her türlü öldürüm ve işkencenin düşmanı, barışçıl, insancıl, alışılmış terimiyle tam bir "hümanist" (Öner Çeçen, Oda TV).

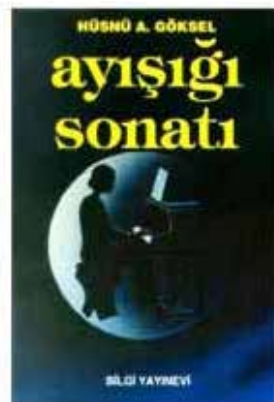
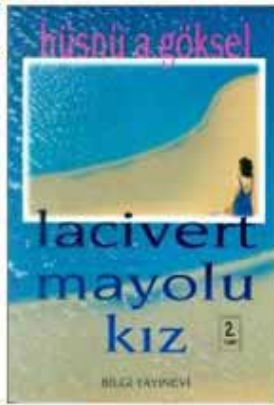
KUTU NO.1

HÜSNÜ GÖKSEL'İN YAYINLANAN KİTAPLARI :

- Bu Dağların Arkasında Başka Dağlar Var
- Barışa Özlem
- Lacivert Mayolu Kız
- Bunca Yağmurların Söndüremediği
- Ayışığı Sonatı
- Ben Bu Menekşeleri Senin İçin Topladım
- Gümüş Kemerli Kız

Kaynaklar :

- Göksele H. (1986) : Barışa Özlem, Çağdaş Yayınları.
- Öner A. (2012) : Bir Cumhuriyet Aydınlı Prof.Dr.Hüsnü A.Göksele,Kilit Yayınları.
- <http://portakalgaste.blogspot.com.tr/2012/02/prof-dr-husnu-goksel-1919-2002.html>
- Çeçen O. (<http://oda>)
- Öner Z. (2013) : Bir Cumhuriyet Aydınlı Prof.Dr.Hüsnü Göksele, Bütün Dünya Dergisi Mayıs sayısı No. 5 (Erişim : <http://www.butundunya.com/pdfs/2013/05/035-039.pdf>)
- Gönenç G. (2013) : Sacco ve Vanzetti Artık Hep Yaşayacak, TMMOB EMO Ankara Şubei Haber Bülteni 3.sayı (Erişim : http://www.emo.org.tr/ekler/deff48522680ff5_ek.pdf?dergi=950)
- <http://www.ttb.org.tr/TD/TD91/18.php>

AZ ZAMANDA ÇOK İŞLER YAPTI

Rize'de "O"ndan Önce Çay Dikilmiyordu : ZİHNİ DERİN

A. Gürhan Fişek*

Zihni Derin

Bir ilimiz var adı Rize,
Durup dururken bir bardak çay sundu bize,
Rize'de çayı kim yetiştirdi Rize'de,
Misisipi'ye karışan çayları öğrettiler bize,
Rize'de çayı kim buldu Rize'de,
Kimdi o sessiz sedasız kumral kumral,
Demlenen mübarek adam,
Adını öğretmediler bize,
İşte o güzel adamdan bre şahin aman,
Bir tane daha.
Bedri Rahmi Eyüboğlu (23.10.1963)

Zor değil, hiç zor değil, demli çayı bardakta
karıştırıp,
bir başına yudumlamak doyasıya
Ama; 'Çaya kaç şeker alırsın ?'
Diye bir ses sormalı ya ara sıra...
Can Yücel

Bir bardak demli çay
burukluğu gibi kalsın
gecenin ve sabahın tadı
yaşasın anılarımızda..
Ahmet Telli

Zihni Derin'in girişimleri öncesi, yalnızca Rize'de değil, Türkiye'de de çay tarımı yoktu. Bugün çayın toplumsal yaşamımızda kapladığı yeri düşünürsek, bu girişimin, kazandırdığı ekonomik değer ve açılım daha iyi anlaşılır.

"Bir yörenin yazgısını değiştiren bir önder olabilir mi?" sorusuna verilecek, "en iyi örnekler"den biri, Zihni Derin'dir (1880 Muğla, 1965 Ankara). Hem eğitimi ve hem de yaşamını tarıma adanmış olan bu örnek kişi, Rize'nin de yazgısını değiştirmiştir. Ama Türkiye'de bir çok olumlu girişimde olduğu gibi, bu değişim kolay olmamıştır.

Bu değişimde "önder" kişilik olarak ortaya çıkması, onun karakteriyle yakından ilgilidir.

Zihni Derin'in karakterini ortaya koyan bazı köşetaşlarını şöyle sıralayabiliriz :

- Bursa'da 1914-20 yılları arasında kimya dersi okuyan öğrencileri

kendisine "Kibrit-i Hadid" lakabını takmışlardı. Demir kükürdü demek olan arap köklü bu eski terimdeki "Hadid" aynı zamanda "hiddetli ve öfkeli" anlamını da veriyordu. Zihni Derin gerçekten çabuk parlayıp çabuk sönenlerdendi.

- Tarım Genel Müfettişi iken gittiği Batum'daki konsolosumuzu "uyuşuk olduğu için", zamanın Başbakanına şifreli telgrafla şikayet etmiş ve değiştirilmesini istemiş.
- Ankara'dan Rize'ye atanan tarım memurlarından kimisini verilen işleri yapamayacak kadar züppe bulduğu için vapura bindirip kendi eliyle bakanlığa göndermiştir. (Koyuncu R. 2014:19)
- İnatçı ve tuttuğunu koparan bir yapısı vardı. Zorluklardan yılmaz ve doğru bildiğini sonuna kadar savunurdu.
- Zihni Derin'in tükenmez bir enerjisi ve paylaşımcı bir yapısı vardı. Birlikte çalıştığı arkadaşlarıyla, "çay tarımı ve sanatı" hakkındaki bilgi notlarını paylaşıyor; çaya ait teknikler üzerinde durularak uygulamaya en elverişli olan kuramsala ve uygulamalı yöntemleri birlikte saptıyorlardı. Bu

arada laboratuvar çalışmaları sürdürülüyordu (Zihnioğlu A., 2010:).

Zihni Derin Selanik Ziraat Mektebi'nde okurken, babasının harçlık gönderememesi nedeniyle parasız kalmıştı. Okul müdürünün izniyle, bir arkadaşıyla birlikte, okul bahçesinin bir köşesinde domates ve soğan yetiştirip satmıştır. Kazandığı para onun Halkalı Ziraat Mektebi'nde okumasına da yardımcı olmuştur. Yine Selanik Ziraat Mektebi bahçesinde çay bitkisi yetiştirmeye çalışmış; ama iklim elverişsizliğinden başarılı olamamıştır (Koyuncu R. 2014:18-20).

Anlaşılan odur ki, Zihni Derin'in çay bitkisine olan ilgisi Selanik Ziraat Mektebi'ndeyken de vardı. Daha sonra Halkalı Ziraat Okulu'ndaki öğretmen Ali Rıza Erten'in, ısrarla Batum ve Rize'nin iklim ve toprak yapısı bakımından benzerliğinden yola çıkarak, Rize'de çay tarımının yapılabileceğini söylemesi onun dikkatini Rize'ye yöneltmiştir.

Ancak, meslek çizgisinde Rize'ye ulaşması için daha çok açılacak yol vardır. 1904 yılında iyi dereceli Halkalı Ziraat Mektebi'ni bitirdikten sonra ilk görevi, Aydın İli Orman ve Maden Muamelat Katipliği'dir. Daha sonra üç yıl süreyle Selanik Ziraat Mektebi'nde ve Feyziye Mektebi'nde kimya, ziraat sanatları ve Jeoloji öğret-

* Prof.Dr., Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Genel Yönetmeni ve Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü - İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

** Cumhuriyet Aydını Zihni Derin'in portresinin hazırlanmasında bize büyük destek veren Rize'li araştırmacı-yazar Recep Koyuncu'ya ve fotoğraf arşivinden yararlanmamıza olanak tanıyan torunu Mimar Cemal Kayalar'a sonsuz teşekkürler.

menlikleri yaptı. Ardından 1920 yılına kadar İstanbul ve Bursa'da çeşitli okullarda öğretmenlik yapmıştır.

Bursa'nın düşman tarafından işgalinden sonra, ailesini Bursa'da bırakarak, Ankara'ya gelmiş; 1920 yılında TBMM hükümetinin ilk Ziraat Genel Müdürü olarak atanmıştır. Henüz tarım bakanlığı kurulmadığı için İktisat Bakanlığı'na bağlıydı. 1924 yılına kadar süren bu görevi sırasında, Türk Tarımı hakkında çok büyük atılımlara imza atmıştır. Ülkemizde yetiştirilecek olan tarım ürünlerinin başta araştırılması ve gerekli alt yapının hazırlanmasında hep en ön sırada olmuştur.

Atatürk Orman Çiftliği'nin kuruluş aşamasında ve gelişme planlarıyla ilgili toplantılara katılmış ve Mustafa Kemal Atatürk ile kişisel görüşme olanağı bulmuştur. Bu görüşmelerinde, Türkiye'nin bir çok bölgesinde çok çeşitli tarım ürünleri yetiştirilebileceğini söylemiştir. Özellikle Rize ve çevresinin, çay ve narenciye üretimine elverişli olmasını vurgulaması, Atatürk'ün dikkatini çekmiş; Zihni Derin'e, Rize ve çevresindeki çay tarımı ilgilenme görevi verilmiştir (Koyuncu R., 2014 : 15).

Rize 1922 yılında yoksul bir ilçeydi. Erkekleri gurbetçi olarak memleketlerinden uzakta çalışıyor; eşleri de düzlüklerden yoksun bir arazide mısır, fasulye, kabak ve karalahana yetiştirmeye çalışıyorlardı.

1937 yılında da durum farklı değildi. Arazi, deniz kıyısından başlayarak arkalara doğru yükseliyordu. Sonra da yüksek dağ silsileleri başlıyordu. O tarihte Rize küçük bir kentti. Yolcu gemisinin yanaşacağı bir limanı yoktu. Onun için gemi açıkta demirler ve motorlarla kıyıya çıkılırdı. Kıyıda başlayan ana cadde tekti ve beşyüz metreyi geçmiyordu. Yeşil tepelere serpilmiş iki katlı evler ve bu tepelerin dibindeki ince düzlük

Zihni Derin ve Eşi Maide Hanım
(Ömür Derin Arşivi)

Zihni Derin'in
Ziraat Botanik Bahçesindeki Büstü

şeride sıralanmış dükkanlardan oluşmuş bir kent...

Rize'de yoksulluğu yenmek için, devlet tarafından ilk girişim 1922 yılında başlatılmıştı. Çeşitli tarım ürünlerinin denemesinin yapılması planlanmıştı. Toplam 73 dönüm yer tutan bu fidanlıklara, Zihni Derin tarafından, mandalina, portakal, grefurt, ağaçkavunu, limon ve bambu gibi bitkilerin yanında çay fidanları da dikilmiştir. Bugün hala fidanlıkta varlığını koruyan, mimoza gibi süs bitkileri de bu dönemde Zihni Derin tarafından dikilmiştir. Kurulan üç adet fidanlıkta yapılan denemeler, Türk tarımında da çığır açmıştır.

Ziraat Bahçesi olarak anılan fidanlık, Garal dağı adındaki Rize koyuna hakim tepenin üzerinde kurulmuştu. Yol arnavut kaldırımı şeklinde, sağdan soldan ve denizden toplanmış taşlarla döşenmişti. Mandalina ağaçları ve çay fidanları düzenli olarak sıralanmıştı. İnsanın içini ferahlatan bir görünümdü. 1924 yılında Zihni Derin'in Batum'dan getirip diktiği, mimoza gibi süs ağaç ve bitkileri ile mandalina, grefurt, ağaçkavunu, portakal, limon ve bambu ile çeşitli armut ve meyveler de bahçenin uygun köşelerine yerleştirilmişti.

(<http://denetimyazilari.blogspot.com.tr/2012/08/turkiyeyi-cay-ile-tanistiran-orman.html>)

Zihni Derin, ilk başarısızlık sonrası Ankara'ya dönerken, bahçeyi, Batum'dan tüm bu fidanları birlikte getirip diktiği Rus bahçevana emanet etmişti (Zihniöğlu A., 2010:). Zihni Derin'in bu mücadelesinde, Rusya'dan getirdiği çalışkan bahçevan Emil Vlakov'un çok büyük katkısı olmuştur; Derin, onu hep

övgüyle ve teşekkürle anmıştır (s.27).

Ünlü yazar Hüseyin Cahit Yalçın, bu bahçeyi bir ziyaretinde, elindeki bastonuna dayanarak çevreyi seyreder ve bu iç açısı görünümü seyre dalar. Bir süre sonra kendini toplayarak şöyle der: "Az daha bastonum da yeşerecekti".

Zihni Derin'in "çay" tarımına olan ilgisini destekleyen bir takım veriler vardı :

- Rize Ziraat Odası Reisi Mustafa Hulusi Karadeniz, kendisine (Ziraat Umum Müdürlüğü görevindeyken) bir mektup yazarak, Rize'de çay tarımını savunmuş ve kendi bahçesinde Batum'dan getirdiği fidenin çok verimli olduğunu savunmuştu.
- Yakın dostu olan Rusya Büyükelçisi'nden bu konudaki kitap ve yayınları istediğinde, Büyükelçi, bir zamanlar Rus Bilim Adamları'nın Rize üzerine hazırladıkları "Çay Raporu"nu da ona vermişti. Bu rapor, Rize'de çay üretimi yapılabileceğini destekliyordu.
- Ankara'dan verdiği talimatla Rize'de "çay deneme fidanlığı" kurdurmuş ve bir teknisyeni de konuyu incelemek üzere Batum'a göndermişti. Kendisi de konuyu yerinde incelemek üzere 1921 yılında ilk kez Rize'ye gitmişti.
- Başarılı sonuçlar, TBMM'e yansyarak, Rize ile sınırlı olmak üzere "Fındık, Portakal, Limon, Mandalina ve Çay Üretimine Desteklenmesi"ni ve üreticiye devlet desteği verilmesini kapsayan bir yasa çıkarılmasını sağlamıştı.
- Özellikle, gurbetçi olarak çalışan erkekleri yeniden kendi topraklarında çalıştırmaya özendirme amacıyla, 10 lirası peşin 10 lirası sonradan ödenmek üzere 20 lira avans verilmesi kararını TBMM'den zorlukla çıkaran Zihni Derin; bu kez halkın para yerine mısır istemekte ısrar etmesi dolayısıyla hayal kırıklığına uğramıştır.(Koyuncu R. 2014:32)

1924'de Çay Kanunu ile teşkilat kurulmuştu. Zihni Derin Ankara'daki görevini sürdürmekteydi. Yılda iki kez, bir kaç aylığına Rize'ye gelir ve çay tarımı ile ilgili çalışma ve denetimlerini yapar; talimatlar vererek kentten ayrılırdı.

Ancak, halkın, çay tarımına sahip çıkması ve alışkanlıklarından vaz geçmesi bu ilk dönemde sağlanamamıştır. 1927 yılında Ziraat Genel Müfettişliği görevinden alınan Zihni Derin'in de

İmece usulü çay bahçesi hazırlayan yöre insanı KOYUNCU R. s. 33 Belge 6)

Rize ile ilişitimi geçici olarak ortadan kalkmıştır.

Kendisi yeniden öğretmenlik görevine dönmüştür. 1927-30 yıllarında İstanbul'da, 1930-36 yılları arasında Ankara'da çeşitli okullarda kimya ve tabii ilimler öğretmenliği yapmıştır. 1932-36 arası Gazi Terbiye Enstitüsü'ndeki görevinin bir başka kazanımı, bugün Gazi Üniversitesi Rektörlüğü'nün yer aldığı, geniş ve parkı andıran bahçenin planlanmasının ve ağaçlandırılmasının Zihni Derin tarafından yapılmış olmasıdır.

1936 yılında Trakya'da İkinci Genel Müfettişlik Ziraat Müşavirliği'ne atanarak öğretmenlik yaşamı sona ermiştir. Hemen bir yıl sonra Ankara'ya Baş Müşavir ve Çay Organizatörü olarak görevlendirilip; Rize'ye gönderilmiştir. Derin, artık çay tarımı hakkındaki tüm gelişmeleri yakından ve yerinde sap-tayacak ve üretimin gerçekleşebilmesi için, elinden gelen her türlü özveriye gösterecektir. Arkasında bütün planlarını onaylayan hükümetin gücü vardır (Koyuncu R., 2014 : 17, 33).

Çay örgütünün kurulmasıyla ilgili ilk hedefler :

- Ekibin kaynaşması ve eğitimi (memurlar, bölge teknisyenleri ve çay çavuşları),

- Bölge örgütlenmesinin sağlanması,
- Batum'dan gelecek çay tohumlarının ekilip, fidan haline getirilmesi
- Yeni çay yetiştiricilerinin saptanması
- Çevrede çay tarımına elverişli alanların bulunması ve ekime hazırlanması.

İlk paydaş çay üreticileri : Topraklarında çay üretmeyi kabul eden ilk çiftçilerle yapılan anlaşma gereği, arazilerini bir yıllığına Bölge Tarım Örgütü'ne bırakacak; ne bir bedel alacak ve ne de bir bedel ödeyecekti. Ama çay tarımı için, arazi setlendirilecek, çukurlar açılacak ve çay fidanları ekilecekti. Hazır hale getirilen çay bahçesi, üreticisine teslim edilecekti. Bu bahçeler çok önemliydi; çünkü bölge halkını özendirebilmek için örneklik oluşturmaktı. Böylece, Rize köylüsü, mısır, fasulye, kabak ve karalahana gibi yiyecek ürünlerini yetiştirmekten vazgeçecek ve çay tarımına dönecekti. Bunun için bölge teknisyenlerinin ve çay ustalarının, bilinçlendirici ve inandırıcı çalışmaları çok önemli ve çok başarılı olmuştu (Zihnioğlu A., 2010:).

Rize çayının kalitesi konusundaki ilk tahlil 1939 yılında Zihni Derin tarafından

yapılmıştır. "Bu tahlil sonucunda Rize Çayı; Cava, Hint ve Seylan çayları aya-rında bulunmuştur" sonucuna varmıştır. Daha sonra bu tahliller Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü Ziraat Sanatları Enstitüsü Müdürlüğü tarafından sürdürülmüştür.

1937'den başlayarak yine Zihni Derin'in girişimleriyle "çay tarımı"nın ısrarla üzerine gidilmiştir.

Batum'dan getirilen fideler, fidanlıktaki çoğaltılmış ve 500.000 fide elde edilerek, çevre halkına dağıtılmıştır. Ancak çevre halkının bunları dikme konusundaki isteksizliği, çay üretiminin Rize'de başlamasını büyük ölçüde geciktirmiştir.

Çay fidanı ve tohum gereksinmesinin zamanında karşılanabilmesi; yeni çaylıkların kazandırılması; çay üreticilerinin birlik ve beraberliğini sağlamak amacıyla bir kooperatifin oluşturulması gibi konulara öncülük etmiştir. Bütün bunların yanı sıra çay üretimi hakkında eğitim amaçlı kısa süreli kurslar düzenlemiş ve bu kurslara katılanlara, çay üretimi hakkındaki bilgi ve deneyimlerini anlatmıştır. Merkezdeki fidanlıktaki bir çay kurutma evi yapmış; çay hakkında afişler ve broşürler bastırarak üreticilerin bilinçlenmesine katkı sağlamıştır. O zamanki ülke koşullarında, yol bile

Kızı Melahat Kayalar ve torunları ile Rize'de KOYUNCU R. s. 40 Belge 11)

olmayan en uzak köşelere kadar gidip halkla sıcak ilişkiler kurmuş ve onlara çayın bölgeye sağlayacağı yararlarını anlatmıştır (s.34).

1937 yılında Hayrat Çay Bahçesi adıyla kurulan ve 111 dönüm alanı kap-

sayan fidanlığın özelliği "tohum" amaçlı olmasıdır. Çapalama, otlardan temizleme ve gübreleme dışında, hiç bir şekilde el sürülmeyen çay bitkilerinden yalnızca tohum elde edilirdi.

1939 yılında açılan merkez çay atölyesinde, makineler yardımıyla, çay üretimi yapılmaktaydı. İlk makineleri İngiltere'den getirilmişti; daha sonra benzerleri Ankara Ziraat Aletleri Fabrikası'nda yapılmıştır. Yine bu dönemde farklı yörelerde atölyeler kurulmuştur (Uzunkaya (1941), Gündoğdu (1941), Çayeli (1942) Atölyeleri, fabrikanın kurulmasından sonra işlevlerini tamamlayarak kapanmışlardır.

1946 yılında Fener Çay Fidanlığı'nda kurulan ve daha sonra fabrikaya dönüşen bu atölye, işlerin büyümesi sonucu başka bir yere taşınmak zorunda kalmıştır (Koyuncu R., 2014: 39-41).

Bölgenin ekonomik ve sosyal yönden kalkınması, geliştirilmesi ve göç olgusunun yarattığı sosyal problemleri azaltmak amacıyla, çay tarım ve sanayi uzun yıllar devlet tarafından desteklenmiş ve teşvik edilmiştir. İlk yaş çay yaprağı hasadı ve kuru çay üretimi 1938 yılında gerçekleştirilmiştir.

1940 yılında çıkarılan 3788 Sayılı Çay Kanunu ile ülkemiz çaycılığı güvence altına alınmış ve çay bahçesi kuracılara ruhsatname alma zorunluluğu getirilmiştir. Bu yasal gelişmenin ardından çay tarım alanları giderek genişlemiş ve üretim miktarı hızla yükselmiştir. İlk çay fabrikası, 1947 yılında, 60 ton/gün kapasiteli, Rize Fener Mahallesi'nde, Merkez Çay Fabrikası adı altında işletmeye açılmıştır. Çay tarım alanları-

nın ve yaş çay yaprağı üretiminin artması çay işleme fabrikalarının sayısının da giderek artmasını zorunlu kılmış, 1973 yılında, kurulan yaş çay işleme fabrika sayısı 32'ye, 1985 yılında ise 45'e ulaşmıştır. 1963 yılına kadar ithalat ile karşılanan iç tüketim talebi 1963 yılından sonra yurt içi üretim ile karşılanmaya başlanmıştır. (<http://www.caykur.gov.tr/Caykur/2/1/8/6/caykurun-tarihcesi.aspx>)

Zihni Derin'in Rize'ye katkılarından biri de, halkın kooperatif biçiminde örgütlenmesi için gösterdiği çabadır. Yörenin zenginliğini arttırmasının çay tarımında olduğunu bildiği için, "Rize Çay İstihsal Kooperatifi"nin, tüzüğünü yazmak da içinde olmak üzere kuruluşunu sağladı. Bu kooperatif bugün de ayaktaadır.

13 Temmuz 1945'te 65 yaşını doldurduğu için zorunlu olarak emekliye ayrılmıştır. Ancak çay tarımı konusunda Rize'de yapılması gereken daha çok şey vardı. Hükümet, bu kez ücretli olarak "Çay organizatörü" görevini sürdürmesini istemiştir. Bu ücretli iş, 29 Şubat 1951 tarihine kadar sürmüştür.

Ancak Rize'deki hayal kırıklıkları sürmektedir. Son olarak 1950 seçimlerinde, yöredekiilerin ısrarı ile bağımsız milletvekili olarak adaylığını koymuş; ama kazanamamıştır. Son Rize ziyareti, 1964 yılında, çayın ülkemizde üretilmeye başlanması dolayısıyla düzenlenen Çay Bayramı, çok coşkulu ve Zihni Derin'in Eylemi'ni övücü bir çizgide yaşanmıştır. Bu onu çok mutlu etmiştir. Çalışma Bakanı Bülent Ecevit'in de katıldığı törende, Belediye Başkanı'nın arabası, geri geri giderken Zihni Derin'i ezmiş ve kalça kemiğinin kırılmasına neden olmuştur. Bu da sonun başlangıcı olmuştur. Uzun hastanede yatılı tedavilerden bir yıl sonra, Zihni Derin yaşamını yitirmiştir.

Bu çalışmaların karşılığında aldığı iki ödül, 1969 yılında TÜBİTAK Hizmet Ödülü ve TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası Onur Ödülü olmuştur. Rize'de büstü ve rölyefi bulunmaktadır. Değerbilir insanlar, onun adıyla "çay", birlikte anarak onu gönüllerinde yaşatmaktadır.

Kaynaklar:

- Recep Koyuncu (2014) : Bildiğini Okuyan İmam Zihni – ÇINAR Eğitim Kültür ve Yardımlaşma Derneği Yayını, 2.Baskı
- Asım Zihnioğlu (1998) : Bir Yeşilin Peşinde – Tubitak Popüler Bilim Kitapları, 7.Basım (1983 Tubitak Hizmet Ödülü)
- <http://www.caykur.gov.tr/Caykur/2/1/8/6/caykur%C2%B4un-tarihcesi.aspx>
- <http://denetimyazilari.blogspot.com.tr/2012/08/turkiyeyi-cay-ile-tanistiran-orman.html>

Madenci Edebiyatı – Yanık Rüzgarın Sesini Duydum

Türkiye’de işçi edebiyatı zayıftır. Bunu güçlendirme yönünde iki girişim olmuştur. Bunlardan biri Bilimsel Danışma Kurulu Üyemiz Tuncer Uçarol önderliğinde ve DİSK Genel İş Sendikası’nın üstlendiği “Abdullah Baştürk İşçi Edebiyatı Ödülü” idi (2003-2012). Çok başarılı örneklerin ve kitapların ortaya çıkmasına neden olan bu yarışma, ne yazık ki, Tuncer Uçarol’un zamansız ölümü ile kesintiye uğradı.

Bu kez, Türkiye Maden Mühendisleri Odası’nın öne çıktığını ve bu alanda çok önemli bir “özendirme” girişimini sürdürdüğünü görüyoruz. “Madenci Edebiyatı Yarışması” başlığı altında, her yıl, seçilmiş öyküleri bir kitapta toplamak gibi başarılı bir özgeçmiş üstlendiler (2007-2013). Kendilerini bu çabalarını sürdürdükleri için kutluyoruz.

İlk önce madenci öykülerini derleme çabası şimdi madenci edebiyatını güçlendirmeye dönüşmüş durumda. Bu soylu çaba için, hem Maden Mühendisleri Odası’nı hem de bu girişime önderlik eden – kitabı yayına hazırlayan Tekgöl Arı’yı kutluyoruz.

“Çılgılık” ve “Korkunun Tırnakları” adları ile yayın yaşamımıza kazandırılan daha önceki çalışmalardan seçilenleri büyük bir heyecan ve beğeni ile izlemiştik. Bu kez, yarışmaya 277 yazar 344

çalışmasıyla katılmış. Bunlar arasından seçilen 32 yapıt, “Yanık Rüzgarın Sesini Duydum” adıyla karşımıza çıkıyor.

Katılımın zenginliğinde Soma felaketinin yarattığı tepki, çaresizlik ve öfkenin de etkisi olmuş. O kadar öğretmenlerinin özendirmesiyle, öğrenci katılımları da var. Katılım zenginliğinin yanında, farklı

edebiyat dallarından da katılımlar var. Tekgöl Arı, önsözünde bu konuya değiniyor : “Gelen ürünlerin çoğu öykü ve şiirden oluşmaktaydı. Ancak dikkat çekici olan madenci masallarının da yazılmış olmasıydı. Öyle ki Atina’da yaşayan Anna Manouilidou, Soma faciasından etkilenecek yeni öğrendiği Türkçesiyle yazdığı, kısa bir masalla yarışmaya katılmıştı. Acının dilinin, ırkının olmadığını görmek adına sevindiriciydi, böylesi bir masal”. Kitapta Alaaddin Kara’nın fotoğrafları yer alıyor.

Seçiciler Kurulu katılımcılar arasında bir seçim yapmış ve bazılarını ödüllendirmiş :

- Ödül : Erçin Savur (Yapıtı : Kapkaranlık)
- Ödül : Murathan Çarboğa (Yapıtı : Sede Kız ile Hasan Oğlan)
- Ödül : Hamdi Topçuoğlu (Yapıtı : Tuinwijk’i Anlatır Hikayet)
- Mansiyon : Ayşe Betül Tekeli (Yapıtı : Yazı)
- Mansiyon : Ferhat Döner (Yapıtı : Günün Adı Üç Yüz Bir)
- Mansiyon : Aydın Zeyfeoglu (Yapıtı : Madeni Azınlık)
- Mansiyon : Anna Manouilidou (Yapıtı : Mahkum)
- Mansiyon : Gültekin Akyar (Yapıtı : Ay Kız)

Erçin Savur “Kapkaranlık”

Hayatında gördüğü en koyu karanlığa açtı gözlerini. Gözlerini açmış olup olmadığı konusunda emin olamadı bir an. İçinde bulunduğu karanlık dışında hiçbir şey göremiyordu. İki elini, yüzünün üzerinde gezdirdi. ... O an var olmadığından emin olduğu bir elin boynunu sardığı, yavaş yavaş boğazını sıktığı, zaten zor aldığı nefesini iyiden iyiye daralttığı his-sine kapıldı. ... Tüm umutlarının tükendiği o an, hemen yanından gelen öksürük sesi ile rahatladı. Bu öksürüğün sahibini tanıyordu. Yıllardır tedavisini bulamadığı akciğer rahatsızlığının armağanı olan ve hem iki cümlesinin sonuna nokta gibi yerleşen bu öksürükler arkadaşı Murat’a aitti. ... Şaşkın, korkmuş, sorularla dolu gözlerle birbirlerine baktılar bir dakika kadar.

Murathan Çarboğa “Sede Kız ile Hasan Oğlan”

Sede kız, bağırانların, çırpınانların, ağlayanların arasından, bir ceylan gibi seke seke ölülerin yanına koşar. Jandarmının boğazına sarılır, tutayım diyeni tirmalar. Teker teker bakar ölülerin yüzüne. “Hasan mı?” diye yüreği gümler her seferinde, amma yok. Hasan yoktur ortalıkta. ... Ölüsü bile çıkmaz Hasan’ın. Dal gibi, güleç yüzlü, kıvrır kıvrır saçlı Hasan... Dizim dizim yiğitleri yutan kuyular kapatılır, unutulur ağıtlar, yüreğe düşen yaralar küllenir: amma Sede Kız bıkıp usanmadan bekler kocasını Yarım asra yakın bir süre bitip küllenmeyen bir sevdıyla, her sabah yeniden tazelenen bir umutla bekler.

Hamdi Topçuoğlu “Tuinwijk’i Anlatır Hikayet”

... Munzurlu Dilan’ın Anlattığıdır ...
II
Babam maden işçisidir
Otuz beşinde, bir ihtiyaç
On yaşında koyun güdermiş
Dolunay aydınlığında tek başına
On üçünde Munzur’la yarışmış,
Karlar eriyip şahin havalandığında
Evlendiğinde on beşindeymiş
On sekizinde gurbette...
Şimdi vardiyalarda geçer ömrü
Bilmez, güneş ne zaman doğar
Ne zaman olur akşam...
Palabıyıklıdır en büyük amcam
Küyümüzün ilk kömür işçisi.
Yol yordam öğretmiş bizlere
Bundandır saygıda kusur etmez kimse
Yerdiyen keyifler :
“Uyucaksın gavurun kuralına” der
Canı sıkılmışsa, vardiya yorgunuyrsa hele
Yemin ettirir
Ölüsünü bu topraklarda bırakmayalım diye.
Öteki amcam Şehmuz
En küçüğü babamların
Külhani, haylaz...
Bayılır sarışınlarına kadınların
Fıkralar anlatır açık saçık
Metelik vermez hayata
Bir Munzur türküsü duysa
Göz pınarlarında hazırıyor yaşları

Bu çabanın ve katılımın sürmesi en büyük dileğimiz. Tüm emeği geçenlere teşekkür ediyoruz.

İKİ DAKİKA DÜŞÜN

Tehlikeyi Tanıyalım

Tank İmlatında Kapalı Alanda Elektrik Kaynağı

Mustafa TAŞYÜREK*

(mustafatasyurek@fisek.org.tr)

Durum: İşçilerden biri dikey pozisyona getirilen tankın üst tarafına gelen menhol kapağından tankın içine girerek (inerek) elektrik kaynağı yapmaktadır. Diğer bir işçi tank üzerinde, menhol açıklığından kaynak yapan arkadaşına gözcülük yapmakta ve yardım etmektedir.

İşçilerin bu çalışmalar sırasında karşılaşılabileceği tehlikeleri tanımlayabilir misiniz ?

Neler Olabilir ?

- Tank içerisinde çalışan işçi kaynak gaz ve dumanına sunuk (*maruz*) kalması nedeni ile – ileride akciğer hastalıkları başta olmak üzere- ciddi sağlık sorunları ile karşılaşabilir.
- Kaynakçı oksijen eksikliğinden boğulabilir.
- Tank içerisinde kaynak yapan ve tank üzerinde ona yardımcı olan işçi, tank üzerine çıkarken ve inerken düşebilir(ler), kırıklarla sonuçlanabilecek şekilde yaralanabilirler.
- Tank üzerindeki işçi (denge kaybı sonucu) düşerek yaşamını kaybedebilir.
- İşçileri elektrik çarpabilir. Cilt ve giysilerinde yanıklar oluşabilir.
- Tank içinde çalışan işçinin gözleri kaynak ışınları ve kıvılcımlarından zarar görebilir.

* Kim. Müh., İş Sağlığı+İşletme Yönetimi Bilim Uzmanı
Çalışma Bakanlığı Eski İş Güvenliği Müfettişi (1978-1985)
İş Güvenliği Uzmanı (A Sınıfı Sertifikalı)
Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Denetim Kurulu Üyesi

ÇALIŞMA ORTAMI DERGİSİ BİLİMSEL DANIŞMA KURULU

Prof. Dr. Ahmet MAKAL
Prof. Dr. Ali Esat KARAKAYA
Prof. Dr. A. Gürhan FİŞEK
Mak. Y. Müh. Aykut GÖKER
Prof. Dr. Ayşen BULUT
Mim. Y. Müh. Cihat UYSAL
Dr. Engin TONGUÇ
Jeom. Erdoğan BOZBAY
Doç.Dr. Gülbiye YENİMAHALLELİ YAŞAR
Prof. Dr. Güler Okman FİŞEK
Prof. Dr. Hamit FİŞEK
Prof. Dr. İsmail TOPUZOĞLU
Prof. Dr. İsmail ÜSTEL
Dr. Ecz. Leyla ÜSTEL
Prof. Dr. Mesut GÜLMEZ
Prof. Dr. Muammer KAYAHAN
Prof. Dr. Müge ERSOY KART
Mümtaz PEKER
Prof. Dr. Murat DEMİRCİOĞLU
Kim. Müh. Mustafa TAŞYÜREK
Prof. Dr. Necati DEDEOĞLU
Prof. Dr. Nevzat ÖZGÜVEN
Oya FİŞEK
Prof. Dr. Sarper SÜZEK
Yrd. Doç. Dr. Taner AKPINAR
Yrd. Doç. Dr. Umur AŞKIN
Prof. Dr. Yasemin GÜNAY BALCI
Prof. Dr. Yıldız TÜMERDEM

ÇALIŞMA ORTAMI DERGİSİ BİLİMSEL DANIŞMA KURULU'NUN YİTİRDİĞİMİZ AMA HEP ARAMIZDA OLAN ÜYELERİ

Doç.Dr. Ömer Tunç SAVAŞCI
Prof. Dr. Cahit TALAS
Prof. Dr. Kurthan FİŞEK
Prof. Dr. Alpaslan IŞIKLI
Tuncer UÇAROL
Prof. Dr. Ferhunde ÖZBAY

İÇİNDEKİLER

- **ÇOCUK HABER**
Çocuk Gelinlere Kayıtsız Kalmayanlar da Var 2
- **İŞ SAĞLIĞI GÜVENLİĞİ**
Çevre Mühendisliği Laboratuvarlarında
İş Sağlığı Ve Güvenliği 4
Ayşenur BÖLÜKBAŞ - O. Alparslan ERGÖR
- **İŞ SAĞLIĞI GÜVENLİĞİ**
Demir Tozu Patlar mı ? 6
Mustafa TAŞYÜREK
- **İŞ SAĞLIĞI GÜVENLİĞİ**
Elektrik Kazalarında İlk Yardım 10
Ebru KAYA
- **ANIMSA**
Prof. Dr. Nusret Fişek : “Lider Ötesi” Bir İnsan... 11
E. Leylâ ÜSTEL
- **ANIMSA**
O Bizden Biri : Bitmek Tükenmek Bilmeyen Bir Enerji :
Prof. Fritz Baade 12
- **ANIMSA**
Toplum Hekimliğine Gönül Verenler - 25: Toplumsal Sorumluluk
ve Eyleme Dönüştürme Yürekliliği : Prof.Dr. Hüsnü Göksel..... 15
A. Gürhan FİŞEK
- **ANIMSA**
Rize’de “O”ndan Önce Çay Dikilmiyordu : Zihni Derin..... 18
A. Gürhan FİŞEK
- **KİTAP TANITIMI**
Madenci Edebiyatı – Yanık Rüzgarın Sesini Duydum 22
- **BULMACA**
İki Dakika Düşün: Tehlikeyi Tanıyalım :
Tank İmlatında Kapalı Alanda Elektrik Kaynağı 23
Mustafa TAŞYÜREK

İŞ SAĞLIĞI GÜVENLİĞİ

<http://www.isguvenligi.net>
<http://www.osgb.fisek.com.tr>

- **Sahibi:** Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Adına
A. Gürhan FİŞEK (e-posta: agf@fisek.org.tr)
 - **Sorumlu Yazı İşleri Müdürü:**
A. Gürhan FİŞEK (e-posta: agf@fisek.org.tr)
 - **Yönetim Yeri:** Selanik Cad. Ali Taha Apt. 52/4
Kızılay 06650 ANKARA (e-posta: bilgi@fisek.org.tr)
Tel: 0312 419 78 11 • **Faks:** 0312 425 28 01 - 395 22 71
 - Web sayfası: **www.fisek.org.tr**
 - Çalışma Ortamı Dergisi'nde yayınlanan yazılar, resimler kaynak gösterilerek kullanılabilir.
 - Bu dergide yayınlanan yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir.
- Bu bir HAKEMLİ dergidir.**

- Çocuk Dostu'muz olanlara dergi ve kitaplarımız düzenli olarak gönderilmektedir. Sizleri de **Çocuk Dostu'muz** olarak görmek isteriz.
- Çalışma Ortamı Dergisi iki ayda bir yayınlanır.
(Yerel Süreli Yayın)
- ISSN 1302-3519
- **Sayı:** 149 • Kasım - Aralık 2016
- **Ücretsizdir**
- **Yapım ve Basım:** Büyük Anadolu Medya Grup
İstanbul Cad. Elif Sk. Sütçü Kemal İşhanı No:7 / 246
İskitler 06060 ANKARA
Tel: 0312 384 30 70 (Pbx) • **Fax:** 0312 384 30 57
Baskı Tarihi : 27 Ekim 2016